

ПОЛТАВСЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ ЕКОНОМІКИ І ТОРГІВЛІ

Навчально-науковий інститут денної освіти

Форма навчання: денна

Кафедра туристичного та готельного бізнесу

Допускається до захисту

Завідувач кафедри Г. П. Скляр
(підпис, ініціали та прізвище)

« ____ » _____ 2023 р.

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

на тему: «Перспективи післявоєнного розвитку

культурно-пізнавального туризму у Житомирській області»

зі спеціальності 242 «Туризм»

освітня програма «Туризм» ступеня бакалавра

Виконавець роботи: Гапон Роман Олександрович

(прізвище, ім'я, по батькові)

(підпис, дата)

Науковий керівник: д. геогр. н., доц. Шуканов Павло Васильович

(науковий ступінь, вчене звання, прізвище, ім'я, по батькові)

(підпис, дата)

Полтава – 2023

ЗМІСТ

ВСТУП.....	4
РОЗДІЛ 1. НАУКОВО ТЕОРТИЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ КУЛЬТУРНО-ПІЗНАВАЛЬНОГО ТУРИЗМУ	7
1.1. Поняття та характеристика культурно-пізнавального туризму	7
1.2. Поняття культурних цінностей та їх вплив на культурно-пізнавальний туризм	15
1.3. Аналіз факторів, що впливають на розвиток культурно-пізнавального туризму	18
РОЗДІЛ 2. СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ ПІСЛЯВОЄННОГО РОЗВИТКУ КУЛЬТУРНО-ПІЗНАВАЛЬНОГО ТУРИЗМУ У ЖИТОМИРСЬКІЙ ОБЛАСТІ.....	29
2.1. Сучасний стан та перспективи розвитку післявоєнного туризму у Житомирській області.....	29
2.2. Одноденний тур «Маєтки і костели Житомирщини»	49
ВИСНОВКИ ТА ПРОПОЗИЦІЇ.....	59
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	64

ВСТУП

Актуальність теми. Роль культурно-пізнавального туризму у світі величезна. Туризм торкається всіх сфер діяльності суспільства, зокрема: культури, економіки, соціального життя. Інтенсивність туристичного розвитку, масштаби туризму багато в чому залежить від визнання світовим співтовариством цінності культурного та природного потенціалу країни та її спадщини. Нині саме культура та спадщина визначають ставлення світової спільноти до країни, її привабливість з позицій не лише соціальних відносин та туризму, але і бізнесу.

Величезна роль історико-культурної спадщини у виховній сфері. В усвідомленні історії та культури країни лежить важливий аспект патріотичної мотивації, виховання любові до своєї Батьківщини та поваги до своєї національної культури та культури інших народів. Історико-культурна спадщина дозволяє відчувати єдність культурного простору України і одночасно виявити самобутність кожного народу, що проживає в ній. У період глобалізації економічних, так і соціальних процесів саме спадщина зберігає унікальність культур, специфіку шляху розвитку кожної країни, її привабливість зовнішнього світу.

Культурно-пізнавальний туризм є важливим елементом розвитку туристичної галузі в Житомирській області. Однак, під час російсько-української війни, з 2014 року, туристична галузь зазнала значних збитків і змін. З одного боку, конфлікт суттєво вплинув на спад туристичної активності в Житомирській області. Зменшився потік внутрішніх і зовнішніх туристів, що мали бажання ознайомитись з місцевими культурними та історичними пам'ятками. Також зменшився обсяг інвестицій у розвиток туристичної галузі, що спричинило зменшення кількості нових культурних об'єктів, музеїв та інших пам'яток.

З іншого боку, війна стала приводом для зміни підходів до організації туризму в регіоні. Житомирська область зосереджується на просуванні своєї

історії, культури та традицій, які сприяють формуванню ідентичності українського народу. Також з'являється все більше туристичних маршрутів, присвячених боротьбі за незалежність та свободу України.

У Житомирській області діє програма підтримки туризму, яка передбачає створення нових туристичних маршрутів, розвиток інфраструктури, залучення інвестицій та підвищення кваліфікації туристичних працівників. Також в області активно розвивається екологічний туризм та туризм з активним відпочинком, які популярні серед туристів, що цінують природу та здоровий спосіб життя. Житомирська область має багатий природний потенціал, який включає ліси, озера та річки, і може запропонувати різноманітні маршрути для любителів активного відпочинку, такі як: велосипедні, піші походи та каякінг. Крім того, у Житомирській області проводяться культурні заходи, фестивалі та виставки, що привертають туристів з інших регіонів України та з-за кордону. Наприклад, «Фестиваль меду» уселі Любарчане, «Фестиваль народних ремесел та краєзнавства» у місті Бердичів, «Фестиваль духовної культури» уселі Білогірська та інші.

Таким чином, перед українськими організаціями, що спеціалізуються на обслуговуванні туристів, які подорожують з культурно-пізнавальною метою, постає завдання пошуку таких методів побудови ефективної системи управління, які б зміцнили їх ринкові позиції та сприяли тим самим подальшому розвитку туризму і країни в цілому. Це дозволяє говорити про те, що тема дослідження, безумовно, актуальна і представляє як теоретичну, так і суттєву практичну значимість.

Метою даної роботи є визначення перспектив післявоєнного розвитку культурно-пізнавального туризму в Житомирській області.

Ця мета визначи ланеобхідність постановки та вирішення наступних основних завдань:

– розкрити поняття та надати характеристику культурно-пізнавальному туризму;

- вивчити поняття культурних цінностей та їх вплив на культурно-пізнавальний туризм;
- здійснити аналіз факторів, що впливають на розвиток культурно-пізнавального туризму;
- дослідити сучасний стан та перспективи післявоєнного розвитку культурно-пізнавального туризму в Житомирській області.

Об’єктом дослідження є розвиток культурно-пізнавального туризму в Житомирській області.

Предметом дослідження є сучасні особливості та перспективи післявоєнного розвитку культурно-пізнавального туризму в Житомирській області.

Теоретичною й методологічною основою роботи є праці вітчизняних, зарубіжних фахівців географів і економістів, фахівців в області країнознавства, рекреаційної географії та туризму, дослідження проблем розвитку ринку культурно-пізнавального туризму: Галасюк С.С., Герасименко В. Г., Левицька І.В. Давиденко І.В., Михайлюк О.Л., Нездоймінова С.Г., Семенова В.Ф., Ткаченко Т. І. та інших науковців України.

Апробація результатів роботи була здійснена у квітні 2023 року на XIII Міжнародній науково-практичній інтернет-конференції «Мережевий бізнес: становлення, проблеми, інновації» (ПУЕТ, м. Полтава).

Бакалаврська кваліфікаційна робота складається з таких структурних елементів: вступ, два розділи, висновки та пропозиції, а також список використаних інформаційних джерел (59). Загальний обсяг бакалаврської роботи – 68 сторінок, включаючи 3 таблиці та 12 рисунків.

РОЗДІЛ 1.

НАУКОВО ТЕОРТИЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ КУЛЬТУРНО-ПІЗНАВАЛЬНОГО ТУРИЗМУ

1.1 Поняття та характеристика культурно-пізнавального туризму

Культурно-пізнавальний туризм найпопулярнішим і найперспективнішим із усіх видів туризму ХХІ століття, оскільки, використовуючи досягнення минулих років, він допомагає встановити порозуміння між людьми, виховує повагу до різноманіття культур та підвищує інтелектуальний та духовний рівень населення.

Перш, ніж розглядати поняття культурно-пізнавального туризму, вважаємо доцільним розкрити поняття «культура». Культура у широкому розумінні – це все, що створила людина додатково до природи: суспільна думка, господарська діяльність, виробництво, споживання, література та мистецтво, спосіб життя та людська гідність [3, с.98].

Культура у вузькому значенні – це моральні, духовні, інтелектуальні та мистецькі аспекти життя людини. Культура успадщина будь-якого народу становлять не лише творимі музикантів, художників, письменників, архітекторів, працівників тощо, але й нематеріальне надбання, що включає народні промисли, релігійні ритуали, фольклор, фестивалі. Давно існує такий вид туризму, як культурно-пізнавальний туризм. Він ґрунтується на вивченні історико-культурного потенціалу України, що включає все соціокультурне середовище із традиціями, звичаями, особливостями побутової та господарської діяльності [3, с.99].

Формування культурно-історичних цивілізаційних концепцій сприяло усвідомленню ролі культури в соціальному історичному процесі. Розвиток світніх стратегій держав, масової культури

рита інші фактори сприяли конструюванню культури як важливого чинника соціального і політичного процесу. Поступово це привело до усвідомлення фундаментального значення культурної політики, поряд з економічною і соціальною політикою. Однак, культурна політика є досить недавнім явищем.

«Право на культуру» і навільну участь в культурному житті спільноти було включено у Загальну декларацію прав людини 1948р., а в 1966р. був ратифікований Міжнародний пакт ООН з економічних, соціальних і культурних прав. До кінця ХХ ст. в законодавстві більшості країн культурна політика була визначена як діяльність держави з управління, планування і проектування в галузі культури [11, с.46].

Так, в «Основах законодавства України про культуру» (закон вже втратив чинність) (1992р.) було дане таке визначення культурної політики: «Державна культурна політика (політика держави в області культурного розвитку) – сукупність принципів і норм, якими керується держава у своїй діяльності щодо збереження, розвитку і поширення культури, а також сама діяльність держави в галузі культури». Дане розуміння культурної політики було засновано, вперше, на досягнутій традиційному розумінні меж «сфери культури» і на відповідних уявленнях про те, що потребує державної підтримки: професійне мистецтво, «висока культура» і її популяризація [17, с.26]. Діючий закон України «Про культуру» [42], на жаль, вже не містить цього визначення.

У той же час, до кінця ХХ ст. відбулося переосмислення поняття «культура», багатовчому воно визначилося завдяки діяльності ЮНЕСКО. Під культурою стали розуміти спосіб життя, спосіб спільного буття, включаючи всі види людської діяльності.

Закон України «Про культуру» також визначає культуру як одного з основних факторів самобутності Українського народу, що:

- забезпечує утвердження гуманістичних ідей, високих моральних засад у спільному житті, свободи творчості, що в свою чергу умовлює ефективний розвиток діяльності базової мережі закладів культури та освіти сфери культури, які, з одного боку, надають фінансову підтримку національному виробнику в галузі культ

ури, з іншого –

організують міжнародне культурне співробітництво, а це зумовлює пропагування української національної культури у всій її різноманітності за кордоном та світового культурного надбання в Україні;

- створює належні умови для творчого розвитку особистості, естетично го виховання громадянина на основі забезпечення доступності освіти в галузі культури для дітей та юнацтва зарахунок залучення до сфери культури інвестицій, коштів від надання платних послуг, благодійництва, інших незаборонених чинним законодавством джерел розвитку закладів культури незалежних від форм власності, які задовольняють культурні потреби суспільства;

- сприяє ефективності діяльності професійних творчих спілок та громадських організацій у галузі культури, що забезпечують доступ громадян до культурних благ, на основі активного функціонування державної мови в культурному просторі України;

- надає поштовх до створення страхового фонду документації про культурну цінність та документів на об'єкти культурної спадщини, що забезпечуватиме захист прав інтелектуальної власності і збереження культурної спадщини, авторських і суміжних прав, а також гарантуватиме права громадян у галузі культури;

- створює умови для розвитку електронного урядування в галузі культури шляхом виготовлення розповсюдження електронних та друкованих засобів масової інформації, аудіо- та відеовізуальної продукції, а також розроблення інформаційно-комунікаційних технологій і підвищення їх потенціалу з метою розширення доступу й залучення громадськості до діяльності у галузі культури [42].

Отже, культуру є самостійною галузю економічного і соціального розвитку, яка включає всебічне коло державних і громадських органів, підприємств, установ, організацій та закладів культури (концертних організацій, музеїв, бібліотек, будинків культури, кінематографії, телебачення і радіомовлення), до якої належать: театральне, музичне, хореографічне, образотворче, декоративно-

прикладне, естрадне та циркове мистецтво; видавничасправа, поліграфія і продаж книг.

Культурно-пізнавальний туризм – це вид туризму, в якому туристи відвідують різноманітні місця з метою пізнати інші культури, традиції, звичаї та історію. Основна мета такого туризму полягає в отриманні нових знань та досвіду, розширенні світогляду та розвитку культурної грамотності [2, с.207].

Характеристиками культурно-пізнавального туризму є:

- Відвідування історичних, культурних та релігійних пам'яток. Це можуть бути музеї, галереї, театри, монастирі, церкви, мечеті, синагоги та інші історичні та культурні об'єкти.
- Знайомство з місцевими традиціями, культурою та звичаями. Це можуть бути національні свята, фестивалі, культурні заходи та інші події, які характерні для конкретного регіону.
- Знайомство з місцевою кухнею. Це може включати все без відвідування ресторанів з національною кухнею, дегустацію страван поїв, які характерні для даної місцевості.
- Активний відпочинок та екскурсії в природних парках та резерватах, щоб дізнатися більше про місцеву флору та фауну.
- Навчання мові. Туристи можуть навчатися мові, яка є офіційною в даному регіоні, щоб зрозуміти місцеву культуру та спілкуватися з місцевими жителями [12, с.94].

Схематично дані характеристики можемо представити на рис. 1.1.

Рис.1.1. Характеристики культурно-пізнавального туризму

Специфіка сфери культури полягає в тому, що вона слідокрайду об'єктивних факторів в приватний сектор в ній в умовах ринкової економіки займає незначне місце, оскільки сфера дії ринкового механізму і принцип платності лімітована [18, с.100]. Послуги сфери культури представляють собою змішані блага, що володіють подвійною природою, спрямовані на задоволення різноманітних духовних і естетичних потреб населення. Поряд з властивостями подільності, конкурентності, унікальності вони мають значний зовнішній ефект, що проявляється через пізнання життєвого шляху всього людства, вибір між моральними і аморальними категоріями, гармонією і дисгармонією.

Об'єкти культурної спадщини представлено на рис.1.2.

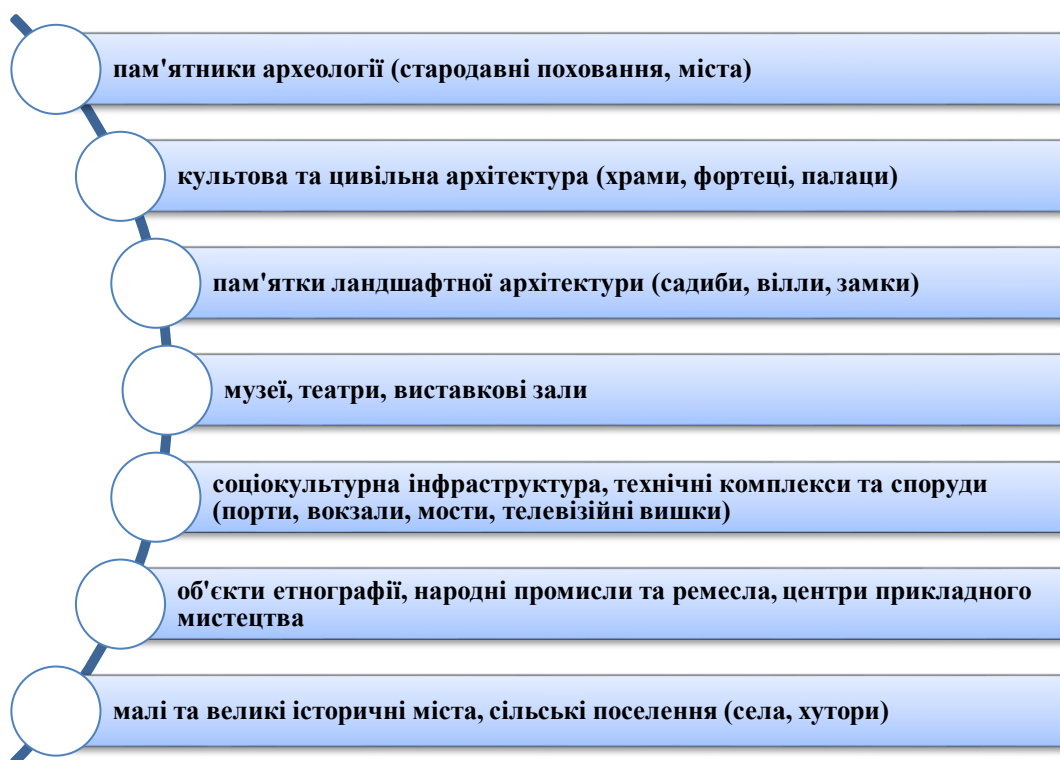

Рис. 1.2. Об'єкти культурної спадщини

Знайомство з культурою та звичаями іншої країни збагачує духовний світ людини, розширює її світогляд. Культура одна із основних елементів туристичного інтересу. Поєднання відпочинку з пізнанням життя, історії та культури іншого народу – одне із завдань, яке здатний вирішувати туризм [24, с. 110]. Культурно-пізнавальний туризм, заснований на враженнях, в результаті знайомства обов'язково включає в себе пізнання чужої та своєї власної культури, є одним з основних та самостійних видів туризму, що пропонує туристові справжні, нестандартні враження [34, с. 30].

В Україні велику увагу приділяють удосконаленню внутрішнього туризму з акцентом на створення нових культурних центрів з виставковими залами та розвитком сфери відпочинку та розваг, комплексних музеїв простонеба, підготовки добре навчених фахівців у галузі туризму, впровадження нових форм управління. Розглядаються характерні особливості культурно-пізнавального туризму та головні чинники його розвитку. Для цього необхідно покращувати інфраструктуру туристичних об'єктів, грамотно використовувати прих

овані туристські ресурси в провінції, застосовувати накопичений досвід та знаходити ефективніші методи роботи.

Культурно-пізнавальний туризм здатний відкрити мандрівникові нове, цікаве та непізнане. Треба підкреслити, що саме культурний туризм розвиває різні форми людського спілкування, встановлює та закріплює чіпорозуміння між людьми, повагу до різноманіття культур та звичаїв. Культура є фундаментальною основою процесу розвитку, збереження та зміцнення незалежності та самобутності народів. Культурно-пізнавальний туризм є нізосімною сферою культурного відпочинку та духовної освіти. Розширенню культурного туризму в наш час сприяють розвиток усіх видів транспорту, міжрегіональні та міжнародні культурні контакти, становлення та вдосконалення індустрії туризму в Україні та у світі [57, с. 72].

Тільки одні ціноземні туристи визнають, що на території більшості областей та районів України знаходяться унікальні археологічні, етнографічні, історичні, архітектурні та природні пам'ятки. В останні десятиліття в нашій країні були відкриті найцікавіші пам'ятки, що містять культурні та художні цінності, як і зарівне мистецького виконання та історичної значущості можна порівняти з широкими відомими скарбами світових цивілізацій. Ці пам'ятники, як запевняють фахівці, є величезним культурним потенціалом для розвитку туризму в провінції.

Треба відзначити, що в ведення туристичний обіг місцевих визначних пам'яток дасть поштовх саме для розвитку культурно-пізнавального туризму, який стає популярним та затребуваним у всьому світі. Є ще одна дуже важлива сторона в цьому питанні – це проблема освіти та виховання. Розвиток культурного туризму, що сприяє гармонізації людини і суспільства, людини та природи, у всіх розвинених країнах перебуває у полі зору держави [7, с. 30].

Основними об'єктами такого туризму є пам'ятки історії, природи та культури, археології. Ці пам'ятники є постійними значними джерелами доходу, вирішують проблему створення робочих місць, сприяють пізнанню Батьківщини.

Існують три основні відмінності сучасного культурно-пізнавального туризму:

- активна роль та позиція туриста мають першорядне значення, дуже високим є можливість вибору маршрутів та форм їх проходження;
- роль окремих пам'яток, культурного оточення, що приваблює;
- культурні ресурси того чи іншого регіону виступають як культурний капітал, здатний до відтворення, зокрема і за допомогою надходжень від сучасних форм туризму [56, с. 72].

Як і інші напрями, культурно-пізнавальний туризм організовується навколо пам'яток, які умовно можна поділити на кілька типів: історичні, археологічні, природні, архітектурні, геологічні, спортивні, політичні, релігійні та комплексні. Слід пам'ятати, що в основі культурного туризму лежить потреба в інтелектуальному, духовному та комунікативному розвитку людини.

Тому в даний час з'являється велика кількість абсолютно нових туристичних напрямків: етнографічний, археологічний, флористичний; натуристський ринк виносяться пропозиції фототурів, мілітарітурів, винних, релігійних та весільних турів. Розвиваються подієвий, освітній, екологічний та інші види культурно-пізнавального туризму, з'являються нові музеї. Хоча це продукти розважального туризму, але мають під собою глибоке моральне та культурне коріння [46, с. 194].

Особливо цікавим в цьому плані є музеї, розташовані в національних парках, заповідниках та заказниках. Проте діяльність таких центрів не обмежується лише людською історією та культурою. Спілкування з природою, її вивчення, а також вирішення проблем взаємовідносин природи та людини, виховання дбайливого ставлення до навколишнього середовища також можуть повинні входити до сфери діяльності такого центру. Загалом можна сказати, що однією з цілей таких установ має бути екологізація життя людини в широкому значенні цього слова.

Найважливіші пріоритетні цілі працівників туризму у сфері культури можуть бути визначені наступним чином:

- формування розвитку системи соціально-культурних ціннісних орієнтацій особистості і суспільства;

- допомоганаселеннювстановленніірозвиткудуховногосамовизначеннясамовираження, суспільноїтаіндивідуальноїсвідомості;
- розвитоксоціальнихінтересівіпотреб, поліпшенняякостіжиттянаселення;
- залученнялюдейдодуховноготаінтелектуальногозбагачення;
- вихованняпотребивдобророзичливійкультурнійвзаємодії, спілкуванні, подоланнінаціональної, конфесійноїтасоціально-політичноївідчуженості;
- усвідомленнявзаємозв'язкузагальнолюдськихцінностейізглибинним змістомнаціональноїкультуриіт.д.

1.1. Поняттякультурнихціностейїїхвпливнакультурно-пізнавальнийтуризм

Культурніціності– це елементи культури, які є важливими для певної групи людей і які визначають їхню цінність [30, с.75]. Вони можуть включати все: бемистецтво, архітектуру, історію, традиції, релігію, науку та інші аспекти культури. Культурніціностіможутьмативеликий вплив на культурно-пізнавальний туризм.

Перш за все, культурніціностієголовниммотиваторомдля туристів, які бажають відвідати певний регіон. Туристи можуть бути зацікавлені в пізнанні історії, культури та традицій певної місцевості, і їхня зацікавленість може бути підсилена, якщо вони відчувають, що ціціностієважливими та цінними для місцевих жителів.

Крім того, культурніціностіможутьвпливати на розвиток туризму в певному регіоні. Якщо місцеві жителі відчувають, що їхні культурніціностієважливими та цінними, вони можуть зберегти та просувати їх для туристів. Це може призвести до збільшення потоку туристів та покращення розвитку туризму в цій області [45, с.147].

Нарешті, культурні цінності можуть бути основою для розробки культурно-пізнавальних туристичних програм та маршрутів. Культурні цінності можуть включатися як екскурсійні маршрути, які дозволяють туристам пізнати та досліджувати місцеву культуру та історію [40, с.138].

Популярність культурно-пізнавального туризму сприяє усвідомленню людини цінностей культури, пам'яток та історії тих чи інших регіонів у вигляді туризму. Іншими словами людина прагне пізнання, поєднуючи його з проведенням свого вільного часу. Культурно-пізнавальний туризм, перетворюючись на соціально-культурне явище, стає одним з механізмів формування духовно-моральних якостей людини. Основу цих якостей становить формована система цінностей суспільства.

Культурно-пізнавальний туризм – реалізація процесу розвитку культури людини, що виявляється в мотивації та прагненні окремих осіб до збагачення внутрішнього світу через дослідження навколишніх культурних та природних цінностей [4, с.224]. Культурно-пізнавальний туризм створює всі необхідні умови для гармонізації людини і суспільства в цілому, підвищуючи загальний рівень культурного розвитку та освіти, а також для знайомства населення з історією, архітектурою, традиціями, звичаями та мистецтвом.

Такий туризм одночасно чить і розважає, дозволяє накопичити безцінний досвід розуміння різних культур і виробити свою систему цінностей та пріоритетів. При цьому турист отримує інформацію, спираючись на власні культурні запити. Культурно-пізнавальна діяльність туриста можна згрупувати в такий спосіб [13, с.97]:

1. знайомство з різними історичними, архітектурними чи культурними епохами шляхом відвідин архітектурних пам'яток, музеїв, історичних маршрутів;
2. відвідування театралізованих вистав, музичних, кіно, театрів, фестивалів, релігійних свят, боюбиків, концертів та оперних сезонів, виставок картин, скульптур, фотографій тощо;

3. відвідування лекцій, семінарів, симпозіумів, курсів іноземних мов, комунікативних тренінгів;

4. участь у демонстраціях фольклору, національної кухні прикладного мистецтва на фестивалях фольклорних ансамблів та виставках національної народної творчості [23, с. 48].

Культурно-пізнавальний туризм найчастіше реалізується за допомогою екскурсійних програм. Такі екскурсії відіграють важливу роль у формуванні світогляду та розширенні знань. Можна сказати, що екскурсії виступають як додатковий педагогічний процес, у якому поєднуються навчання та духовно-моральне виховання. Виховні можливості екскурсій визначаються як їх змістом, так і широким тематичним спектром (комплексні, оглядові, історичні, військово-історичні, літературні, архітектурні тощо.). Важливо зауважити, що культура є як мостом між діяльною сутністю людини та гармонійним розвитком її особистості.

Культурно-пізнавальний туризм сприяє ознайомленню з «чужою» культурою і осмисленню цієї культури, в результаті відбувається розширення пізнавальних інтересів особистості щодо історико-культурних традицій, звичаїв, проявів матеріальної культури інших народів, націй і національностей. Отже, кінцевим значенням культурно-пізнавального туризму виступає формування системи цінностей та ціннісних установок суспільства [28, с. 83].

Варто звернути увагу, що культурно-пізнавальний туризм безпосередньо впливає на внутрішній світ людини, будучи способом задоволення духовних потреб людини. Основою задоволення духовних запитів людини «виступає система цінностей». Зв'язок духовного світу людини і системи цінностей людини проявляється в тому, що цінність є стійкою значимістю ідеальних і матеріальних явищ і об'єктів, заснованою на суб'єктивних уподобан

нях залученої до сфери людського життя діяльності її потреб та інтересами, цілями та настановами і щовиявляється у нормах, ідеалах [41, с. 134].

Туризм, перетворюючись на внутрішню потребу людини, стає здатним формувати гармонійну особистість, що ґрунтується на системі цінностей та ціннісних установок суспільства. Подорожі припускають міжкультурну взаємодію народів, а це означає, що в процесі встановлення взаємовідносин відбувається обмін досвідом між представниками різних етнічних суспільств. Культурний туризм сприяє визнанню людиною самобутності інших народів, визнанню їхнього способу життя та світосприйняття в цілому.

Культурно-пізнавальний туризм сприяє духовній єдності, забезпечує усвідомленість ставлення до нашої колишньої дійсності, ціннісне осмислення через власні інтереси та цілі і як наслідок, виступає одним з основних джерел гармонійного розвитку особистості [43, с. 58].

Отже, роль культурно-пізнавального туризму у світі велика. Саме через нього відбувається оволодіння новими знаннями, нормами та правилами. Особистість своєю єною здійснює форму своєї думки за допомогою ознайомлення з культурними цінностями в процесі відвідування екскурсій. Саме культурно-пізнавальний туризм впливає на гармонійний розвиток особистості, роблячи її всебічно розвинутою.

1.3. Аналіз факторів, що впливають на розвиток культурно-пізнавального туризму

Культурно-пізнавальний туризм є дуже складною концепцією. Це стосується всіх відвідувачів, які подорожують для знайомства з культурою. Оскільки культура містить матеріальні та нематеріальні елементи, культурно-пізнавальний туризм спрямований на те, щоб пізнати їх, мандруючи вибраними місцями.

цями. Одним із найпопулярніших визначень культурно-пізнавального туризму є подорож від місця постійного проживання до культурних пам'яток для здобуття знань, досвіду та задоволення своїх потреб [6, с.27].

Цей тип туризму тісно пов'язаний з місцевим туризмом, оскільки багато історичних місць, подій, фольклору та вірування виникли в минулому та сьогодні в містах. Зростання відвідувань культурних об'єктів є наслідком окультурення суспільства. Люди шукають щось нове, незвичайне їм, а туризм дозволяє їм отримувати знання світу за межами своїх будинків [15, с.126].

Джерелами зростання культурно-пізнавального туризму є розвиток транспорту, окультурення суспільства, технологічний прогрес, потреби туристів, що розвиваються. Культурно-пізнавальний туризм ніяк не приймається як важливий чинник зростання туризму. Багато туристичних напрямків зосереджені на створенні культурної пропозиції, яка привабить туристів нового типу. Культурно-пізнавальний туризм дозволяє людям відрізнити свою культуру від інших та формувати більшу толерантність.

У цьому сенсі стає очевидною наявність не тільки в теорії та на практиці достатнього обсягу та якості наукової інформації, а також причина для виявлення диференціації основних визначальних характеристик культурного туризму та міжнародному рівні:

- це самостійний вид туризму, місце якого у базовій класифікаційній схемі туризму можна визначити за ознакою – причиною цілей візиту;
- поїздка тим часом є проживання за межами місця постійного проживання туриста з домінуючими цілями та завданнями, встановленими конкретними духовними потребами;
- споживання матеріальних та духовних цінностей (відповідних спеціалізованих туристичних продуктів) для відвідування місць із визначенням культурно-історичного контексту туристичної пропозиції;

- сукупність усіх організацій, установ та суб'єктів, що надають спеціалізовані інформаційні, транспортні, торговельні та інші види обслуговування, прийому, розміщення, харчування та супроводу туристів;
- специфічна ніша туристичного попиту та самостійна частина сучасної туристичної індустрії [21, с. 122].

Основні фактори, що відрізняють розвиток культурно-пізнавального туризму, виявляються в наступному. Культурно-пізнавальний туризм задовольняє певні туристичні потреби, які мають об'єктивні характеристики і виникають на певній стадії соціально-економічного розвитку суспільства, що відповідає змінам способу життя, що відбулися. Їх можна визначити як сукупність вимог, спрямованих на відновлення та покращення особистості людини за допомогою туристичної поїздки.

Культурні цінності, які є специфічною передумовою розвитку культурного туризму. Засвоєно суттєво вони є сукупністю об'єктів та явищ, когнітивні та емоційні ефекти яких призначені для задоволення культурних потреб туристів.

Групування культурних цінностей зображено на рис. 1.3.

Рис.1.3. Групи культурних цінностей

Вплив надовгостроків життєздатність культурних цінностей має їх розмір, унікальність, управління, здатність зберігати інтерес туристів, конкуренція та інші характеристики. Вони мають бути залучені до економічного обороту – пропозиція на ринку культурного туризму, як частини туристичного продукту [39, с.150].

Культурно-пізнавальний туризм характеризується особливим туристичним продуктом, який визначається як набір (пакет) матеріальних товарів та послуг, пропонованих туристам культурною мотивацією, за загальною ціною з моменту, коли вони залишилися в будинок до повернення додому. Він призначений для задоволення потреб туристів.

Виходячи з конкретної природи культурного туризму, аналіз окремих елементів показує, що, наприклад, фестивалі можуть бути надзвичайно надійним інструментом не лише для порозуміння та співпраці між націями, а й для соціально-економічного зростання регіонів. Завдяки своїй специфіці, фестивалі створюють природне середовище та розгортають різні бізнес-ініціативи, пов'язані з рекламою, маркетингом, записом, виробництвом аудіо-та відеопродукції, різними видами послуг і це є гарною основою для розвитку туризму малого та середнього бізнесу на основі зміни загального соціально-економічного профілю регіону та покращення якості життя [22, с.143].

У всьому світі музеї є основними туристичними об'єктами. У великих містах поряд із традиційними музеями: музики, мистецтва, ремесла, авіації, різних видів промисловості, спорту, прапорів, приватних осіб та інші. І будь-який конкретний музей може залучити певну цільову групу.

Релігійні пам'ятники – собори, церкви, монастирі та інші можуть залучати туристів. Реліквії, що зберігаються в них, є частиною багатого культурного спадщини міста та держави в цілому. Багат

оз цих пам'яток також функціонують як музеї. Завдяки своїй чудовій акустиці вони часто є майданчиками таконцертнимизаходами.

Відвідування культурних та історичних місць залежить від багатьох факторів, включаючи:

- особливості інтересів туристів;
- ступінь їх власних загальних знань та рівень освіти;
- попередні знання про країну або її частини, а також про її культурну та історичну спадщину;
- фінансові можливості;
- психологічне сприйняття своєї релігії;
- звичай та спосіб життя тощо [36, с. 89].

Велике значення має ступінь добудови інфраструктури навколо нерухомих культурних та історичних об'єктів та його комунальних служб. Всі ці фактори безпосередньо пов'язані з терміном «туристична привабливість» місць та напрямків, яко му останнім часом багато авторів намагаються дати характеристику.

Вочевидь, що зусієї діяльності, яка пов'язана з інтенсивним стимулюванням розвитку культурно-пізнавального туризму, слід враховувати безліч інших чинників, наприклад таких, як:

- 1) чинники самого призначення;
- 2) фактори, пов'язані з регіонами та країнами, що створюють туристичний попит;
- 3) фактори, що забезпечують зв'язок між генетичними районом та районом призначення;
- 4) фактори, пов'язані з великою кількістю заміників з погляду туристів, які конкурують занапрямами [6, с. 29].

На міжнародному рівні відношення до культурного туризму мають Всесвітня туристична організація, Організація Об'єднаних Націй з питань освіти, науки та культури, Організація світових історичних міст, ЄС та її установи культури. Для успішного розвитку культурно-

пізнавального туризму необхідні багато умов. Перш найважливіша умова полягає у наявності відповідних туристичних ресурсів. Без цих об'єктів історико-культурного характеру будьякі спроби розвивати цікавий для нас вид туризму приречені на невдачу [22, с. 147].

Туристичні ресурси, необхідні для проектування культурно-пізнавальних турів та екскурсійних програм, можна умовно розділити на дві групи. До першої групи слід віднести предметні форми культурної спадщини, до другої – не предметні форми культурної спадщини. До першої групи входять численні пам'ятки історії та культури. Це, поперше, пам'ятники археології: кургани, стоянки стародавньої людини, рештки стародавніх архітектурних споруд. Дані об'єкти з низки об'єктивних причин вимагають складної попередньої підготовки, як статі об'єктам туристично-екскурсійного показу.

В ідеальному випадку в результаті такої підготовки народжується ще один археологічний музей або музей-заповідник. Однак в Україні за всю історію музейної справи вдалося створити лише кілька археологічних музеїв-заповідників. Ця обставина сильно знижує роль археологічних пам'яток у сфері культурно-пізнавального туризму. Слід наголосити, що знайомство з археологічними пам'ятниками потребує певної загальнокультурної та історичної підготовки, яка не завжди присутня у широких верствах туристів.

По-друге, пам'ятники історії: будинки та будівлі, пов'язані з визначними історичними подіями чи знаменитими особистостями. Можна твердити, що об'єкт такого роду є в кожній області, кожному краї, кожній республіці. Історичні пам'ятники так оживляють відповідну підготовку, перш ніж стати об'єктам туристичного показу. Така підготовка не така складна, як пов'язана з археологічними об'єктами, а левряді випадків вимагає проведення ремонтно-відновлювальних робіт, благоустрою території тощо. У найсприятливішому випадку

дкую історична пам'ятка є ядром нового історичного музею або музею-заповідника [38, с. 46].

Історичний пам'ятник, зазвичай, менш виразний зовні, як, наприклад, пам'ятка архітектури. Тому його включення до складу туристичного продукту потребує спеціальних навичок у туристичного оператора та спеціальної підготовки відекурсового да.

По-третє, пам'ятники архітектури: різного роду споруди, що мають певні архітектурні виразності, що відображають особливості певних архітектурних стилів (класицизму, модерну, конструктивізму тощо). Пам'ятники архітектури досить часто входять у маршрут культурно-пізнавального характеру. У багатьох випадках саме вони є туристичними брендами і тогочасного регіону чи населеного пункту (міста, села). Пам'ятники архітектури також вимагають попередньої роботи, перш ніж стати об'єктами туристичного показу (консервація, реставрація, підготовка доповненого або часткового музейного показу та ін.).

Не секрет, що багато пам'яток архітектури, особливо це стосується церковних будівель і замків, знаходяться у важкому технічному стані і вимагають значних грошових коштів для своєї реанімації. Остання обставина перешкоджає використанню у сфері культурно-пізнавального туризму значної кількості архітектурних об'єктів.

По-четверте, пам'ятники містобудування – міські ландшафти, які мають високу естетичну цінність. Збереження пам'яток містобудування потребує значних зусиль, оскільки пов'язане зі спробою заощадження значних зарозмірами «живих» міських просторів. Потреба реконструкції старого житлового фонду, зведення різноманітних нових будівельних об'єктів роблять збереження пам'яток містобудування найскладнішою організаційною та економічною проблемою [40, с. 139].

Особливо важко вирішуються проблеми збереження пам'яток містобудівного мистецтва у великих історичних містах, де неможливо заборонити нове будівництво. Де що простіше зберігати і використовувати містобудівні ансамблі малих іст

оричних міст, несхильних до капітальної перебудови. Однак у цих містах частого гостроне вистачає засобів для підтримки об'єктів туризму в належному вигляді, не вистачає коштів на проведення реставрації пам'яток елементарний благоустрій.

По-п'яте, пам'ятники монументального мистецтва – скульптурні твори на вулицях, площах та скверах, елементи внутрішнього оздоблення деяких будівель. Пам'ятників такого роду, особливо тих, що були споруджені за радянських часів, досить багато. Тому потрібне проведення ретельного їх вивчення та прискіпливого відбору для включення до складу турів та екскурсійних програм.

По-шосте, центри народних художніх ремесел, творчої майстерності. Інтерес до відвідування цих центрів досить великий. Приїхавши до такого центру, турист можуть вивчити традиційні технології, оглянути музеї, створені на підприємствах народних промислів, придбати сувеніри буквально з рук майстрів. У низці центрів народного мистецтва нині практикується проведення майстер-класів.

Роками в українському туризмі гостро існує проблема транспортної доступності об'єктів туристичного інтересу. За деякими оцінками, до 25% вітчизняної культурної спадщини не включається до туристичних маршрутів саме з цієї причини. Наступним важливим фактором розвитку культурно-пізнавального туризму є наявність туроператорських фірм, що спеціалізуються на проектуванні турів для знайомства з культурною спадщиною. Таких фірм чимало, проте велика кількість об'єктів культурної спадщини роками десятиліттями потрапляють до складу туристичних маршрутів і програм. Причин цього криється не в міннітанебажанні туроператорів працювати з новими для себе об'єктами. В наявності інерція, яку дуже важко подолати [45, с. 146].

Проблема якості екскурсійного обслуговування також є актуальною для нашої доби. Вона має двоякий характер. З одного боку, не завжди вистачає кваліфікації для підготовки досить глибокого за змістом та привабливого за формою тексту екскурсій. З іншого боку, не завжди вистачає майстрів грамотних та захоплюючих проведення екскурсій для будь-якого сегменту туристичного ринку.

Цілий комплекс проблем розвитку культурно-пізнавального туризму пов'язані з його інформаційним забезпеченням. Інформаційне забезпечення культурно-пізнавального туризму включає діяльність туристично-інформаційних центрів, випуск популярної довідкової літератури, публікацію статей відповідного характеру в масовому періодичному друку, підготовку циклів радіо-і телепередач, широке використання можливостей комп'ютерних технологій.

Ще одне коло проблем пов'язане з покращенням реклами турпродуктів культурно-пізнавального характеру. Це різноманітні креативні види реклами, зв'язки з громадськістю, організація та проведення спеціалізованих туристичних виставок.

Ще одна важлива умова розвитку культурно-пізнавального туризму – формування сталого інтересу до пізнання різноманітних форм культурної спадщини у різних верствах сучасного суспільства. Насамперед це справедливо для дітей, школярів, студентів, молоді. У цьому хочеться відзначити певну недооцінку виховної та освітньої ролі туризму середніх і вищих навчальних закладах України [15, с.128].

Нарешті, неможна не сказати про те, що поступальний рух українського туризму взагалі, і культурно-пізнавального туризму зокрема, стримується як низьким рівнем матеріального забезпечення громадян України. Особливо яскраво це помітно під час економічних криз. Помічено, що людина, яка потрапила у скрутне фінансове становище, насамперед відмовляється від повноцінного відпочинку, від можливостей вирушити у якесь подорож, а зосереджується на закритті потреб побутових необхідностей.

Російсько-українська війна безпосередньо впливає на розвиток культурно-пізнавального туризму в Україні, зокрема в Житомирській області. Конфліктна ситуація в регіоні призвела до складної економічної та політичної ситуації, що відбилося на туристичній індустрії.

Перш за все, війна призвела до зменшення кількості туристів, які приїжджають в Житомирську область. Це пов'язано зі складними економічними та соціальними

и умовам в регіоні, а також погіршенням безпекової ситуації. Багато туристів обирають інші напрямки для своїх подорожей, де немає таких ризиків.

Крім того, війна призвела до зниження інвестицій в туристичну інфраструктуру Житомирської області. Більшість інвесторів зупинили свої проекти або відмовились від ідеї інвестування в туризм через нестабільну політичну та економічну ситуацію.

Також війна спричинила зміни в культурному житті регіону. Багато пам'яток культурної спадщини були пошкоджені або зруйновані, що призвело до зменшення кількості туристів, які цікавляться культурою та історією регіону.

Отже, російсько-українська війна є негативним фактором, який впливає на розвиток культурно-пізнавального туризму в Житомирській області. Проте, незважаючи на складні умови, туристична індустрія продовжує працювати.

Отже, розвиток культурно-пізнавального туризму залежить від багатьох факторів, серед яких можна виділити наступні:

- Історична спадщина: наявність історичних пам'яток, культурних об'єктів, музеїв та інших подібних місць привертає увагу туристів і стає приводом для подорожей в інші країни або регіони.
- Культурні та етнічні інтереси: сприйнятливість людей до культурної спадщини та інших культурних аспектів, які залучають до пізнання інших культур та традицій.
- Розвиток транспортної інфраструктури: наявність зручного, безпечного та доступного транспорту для подорожей стає важливим фактором розвитку культурно-пізнавального туризму.
- Місцеві владні структури та бізнес: підтримка та стимулювання розвитку туризму, створення сприятливих умов для інвестування в цю галузь, сприяння створенню нових робочих місць та підвищенню рівня життя місцевого населення.

- Соціальні та економічні умови: умови, що дозволяють подорожувати та відвідувати різні культурні події та спортивні змагання, місцеві традиції та культурні свята, можуть сприяти розвитку культурно-пізнавального туризму.
- Технологічні засоби: використання сучасних технологій у галузі туризму (наприклад, мобільні додатки, віртуальні тури, он-лайн-бронювання тощо) можуть сприяти розвитку культурно-пізнавального туризму та привертати більше туристів.
- Культурний контекст: наявність різноманітних культурних подій, фестивалів, виставок та інших заходів, які залучають увагу туристів і дозволяють їм детальніше ознайомитись з місцевою культурою та традиціями.
- Екологічний аспект: підвищення уваги до екології та збереження навколишнього середовища може сприяти розвитку культурно-пізнавального туризму, особливо в контексті екотуризму та екологічної освіти.
- Міжкультурна взаємодія: розвиток міжкультурної взаємодії та взаєморозуміння може стати стимулом для розвитку культурно-пізнавального туризму, оскільки туристи можуть більше цінувати та дотримуватись місцевих традицій та культурних норм, що сприяє популяризації місцевої культури та її збереженню.
- Інтернаціоналізація: розвиток глобалізації та інтернаціоналізації може сприяти розвитку культурно-пізнавального туризму, оскільки туристи можуть відвідувати країни та регіони з різними культурними традиціями та поглядами на світ, що сприяє збагаченню їхнього світогляду та пізнанню нового.

РОЗДІЛ 2

СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ПІСЛЯВОЄННОГО РОЗВИТКУ КУЛЬТУРНО-ПІЗНАВАЛЬНОГО ТУРИЗМУ У ЖИТОМИРСЬКІЙ ОБЛАСТІ

2.1. Сучасний стан та перспективи розвитку післявоєнного туризму у Житомирській області

При розгляді сучасного стану культурно-пізнавального туризму в Житомирській області обов'язково потрібно розуміти, чи ця територія може приваблювати туристів. Варто відзначити, що Полісся, включаючи Житомирщину, є одним з потенційних та перспективних регіонів для розвитку різних видів туризму в Україні, зокрема культурно-пізнавального. Цьому сприяє велика кількість культурно-історичних пам'яток, таких як музеї (краєзнавчі, літературні, природничі, державні та приватні університетські), пам'ятки архітектури та парково-садового мистецтва, які є туристичними об'єктами.

При належній взаємодії туристичних підприємств з державними органами влад та навчально-науковими установами міста, вони можуть стати центром туристичного притягання Житомирщини. Також на території Полісся зйого звичаями, побутом, обрядами та культурою озбереглася унікальна історико-етнографічна спадщина. В області на державному обліку перебувають 3477 пам'яток культурної спадщини (у тому числі 79 національного значення), з них:

- 820 – пам'ятки археології місцевого значення, 12 – пам'ятки археології національного значення;
- 2300 – пам'ятки історії місцевого значення, 3 – пам'ятки історії національного значення;
- 28 – пам'ятки монументального мистецтва місцевого значення, 1 – пам'ятка монументального мистецтва національного значення;

- 253–пам’ятки архітектури та містобудування місцевого значення;
- 63–пам’ятки архітектури та містобудування національного значення [52].

В області розроблені туристичні маршрути. Це маршрут для любителів романичної літератури «Троянда виноград», маршрут північної області «Поліські мистецтвами», для ознайомлення зі старовинними малярами – «Архітектурна творчість», для любителів мистецтва краєзнавства – маршрут «Єднання з природою» та маршрут, що знайомить з видатними постатями іншої області «Житомирщина в особах».

Найдовший унікальний маршрут «Коло Житомирщини» тривалістю 10 днів. В містах Бердичів та Коростені функціонують туристичні інформаційні центри, а у м. Житомирі обласний туристичний інформаційний центр. Разом з тим існують проблеми, які призупиняють розвиток туристичної сфери області та поступове зв’язання яких сприятиме підняття туристичного іміджу Житомирщини [58, с.22].

У Житомирській області проживали та творили багаті відомі особистості, серед яких Леся Українка, С.П. Корольов, Оноре де Бальзак, Джозеф Конрад, родина Терещенків, В.Г. Короленко, Олександр Купрін, Зоя Гайдай, Святослав Ріхтер, Олександр Довженко, Максим Рильський, Борис Тента і інші.

В області відкрито та працює значна кількість меморіальних музеїв, серед яких дім-музей С.П. Корольова в Житомирі, літературно-меморіальний музей Лесі Українки та музей родини Косачів у м. Новоград-Волинському, музей-садиба родини Рильських у с. Романівка Попільнянського району, літературно-меморіальний музей В.Г. Короленка та літературний музей ім. Бориса Тента в Житомирі, літературно-меморіальний музей Оноре де Бальзака в с. Верхівня та інші.

Крім того, є також музеї пожежної охорони, МВС та Житомирського військового інституту радіоелектроніки в Житомирі, музей с. Копище (було спалено фашистами – «Українська Хатинь»), Коростишівський народний історичний музей, Музей обр

азотворчого мистецтва ім. Й. Д. Буханчука в с. Кмитів, музей хліба в с. Велика Цвіля та інші [33].

У Новоград-Волинському, де народилась Леся Українка, в 1971 році відкрито літературно-меморіальний музей, який включає всебевітальню та дитячу кімнату, де жили Косачі, батьки Лесі Українки, а також експозиції, присвячені життю та творчості поетеси. В музеї розміщені документи, фотографії, рукописи, книги та речі, пов'язані з життям і творчістю Лесі Українки [20, с. 11].

У Житомирі, на вулиці Київській, знаходиться дім-музей С. П. Корольова, відомого ракетобудівника та конструктора космічних апаратів. В музеї зібрані експонати, пов'язані з життям та науковою діяльністю С. П. Корольова, його рідних та друзів. Тут можна побачити рукописи, фотографії, документи, наукову техніку та інші цікаві експонати.

Літературно-меморіальний музей В. Г. Короленка розташований в Житомирі на вулиці Михайлівській. В експозиції музею представлені експонати, пов'язані з життям та творчістю видатного письменника, який народився в селі Зіньків Житомирської області. Тут зібрані його рукописи, фотографії, документи, книги та речі, які належали В. Г. Короленку.

Музей-садиба родини Рильських знаходиться у селі Романівка Попільнянського району Житомирської області. Тут можна побачити будинок, у якому жив Максим Рильський з родиною, а також його могилу. У музеї зібрані речі, пов'язані з життям та творчістю поета [20].

Крім того, у Житомирській області діє багато інших музеїв, які присвячені різним темам та подіям. Наприклад, в селі Верхівці Житомирської області розташований Музей народної архітектури та побуту Полісся, де можна побачити традиційні будівлі та предмети побуту з різних регіонів України. У місті Малині Житомирської області є музей, присвячений українському митцю Павлу Тичині, де представлена його картина, рисунок та графіка. Також у місті Бердичеві Житомирської області розт

ашований Музей історії євреїв Зборівщини, де представлені експонати, пов'язані зі історією єврейської громади в цьому регіоні.

У Житомирській області також можна відвідати природні заповідники та парки. Наприклад, у Попільнянському районі знаходиться Заповідник «Медобори», де зберігаються унікальні лісові екосистеми та багатодивні рослини та тварин. У Житомирському районі розташований Природний парк «Дубровицькі ліси», де можна побачити дубові ліси, водойми та природні пам'ятки [9, с. 44].

У смт. Баранівка належить музей порцелянового посуду, який пов'язаний з відкриттям родовища каоліну на лівому березі р. Случ в 1802 р. Француз М. Мезерзасн уявив фарфоровий завод, придбавши земельну ділянку від поміщиці Гагаріної. В 1815 р. він отримав право ставити на свої виробки клеймоз державним гербом та грошову допомогу для розвитку виробництва.

На території Житомирської області є 33 музеї різного напрямку та форми власності. Музеї Житомирщини є джерелами пізнання історичного та культурного розвитку регіону та основним товаром для туристичних фірм, екскурсійних турів по регіону та країні в цілому.

Поселення на території області існували ще в епоху пізнього палеоліту. Серед зареєстрованих археологічних пам'яток – городище другої половини I тис. до н. е. в м. Житомирі, давньоруське місто Волохів (1150 р.), залишки замку Любарта в Любарі. Житомир є одним із стародавніх міст, заснованих близько 884 р. Перша документальна згадка про місто відноситься до 1305 р.

Кожне місто області має свою унікальну історію та привабливість. Серед найдавніших міст Східної Європи можна відзначити Овруч, який був згаданий у 997 році під назвою Вручій. У минулому місто було могутньою фортецею та стало політико-економічним центром древлянської землі після того, як його знищили київські князі Ольга в 945 році. Серед архітектурних пам'яток Бердичіва є ансамбль монастиря кармелітів (XVI-XVIII ст.) та костіол Святої Варвари (1826 р.), перша документальна згадка про мі-

стовідноситься до XVI століття. Монастир босих кармелітів, заснований у 1627 році, отримав замокударунок від київського воєводи Я. Тишкевича. На території монастиря було споруджено підземний Марійський костіол в 1634 році [33].

У 1740-

хроках розпочато будівництво кам'яного костіолу у стилі бароко над печерним храмом. Монастир став центром паломництва завдяки чудотворній іконі Божої Матері. Паломництво сприяло розвитку міста. У 1756 році князем Радзівілом було отримано право на проведення десятищорічних європейського значення ярмарків у місті. Є архівні документи, що підтверджують перебування Фредерика Шопена в місті у 1820-х роках, де він проживав у замку Антона Радзівіла [51, с. 152].

У зв'язку з Бердичевом пов'язані імена кількох відомих осіб. Одним з таких імен є Оноре де Бальзак – відомий французький письменник, який у 1850 році одружився з Евеліною Ганською у костіолі Св. Варвари. Поруч з Бердичевом знаходиться село Верхівня, яке належало графині Ганській. Бальзак двічі відвідав Верхівню – в 1847 та 1850 роках. У селі береглися палацко костіол, побудовані у XVIII-XIX століттях.

Недалеко від міста Малин знаходяться залишки давнього городища, яке за деякими істориками може бути місцем, де знаходилось місто древлянського князя Мала. У Малині жив видатний етнограф, антрополог та мандрівник М. М. Миклухо-Маклай. У 1874 році його мати придбала маєток у Малині, де в 1876 році вчений перебував [33].

Протягом двох місяців він вивчав побут, звичаї та традиції місцевого населення, цікавився історією цих країв. Об'єктом його наукового інтересу стала така кожна рослина «азалія понтійська», яка збереглася з дольодовикового періоду у лісах Поліссі, воколищах Малина [35, с. 34]. У 1888 році вчений здійснив свій другий приїзд до Малина. У селі Тригір'яз берігся Троїцький монастир, комплекс якого включає Преображенську церкву та келії ченців, що були побудовані у XVIII столітті.

Державний реєстр національного культурного надбання був поповнений іменами 210 пам'яток архітектури Житомирщини. Цей регіон пов'язаний з іменами багатьох відомих громадських та культурних діячів, таких як І. Огієнко, який народився в селі Брусилів, а М. Рильський провів дитинство в селі Романівка. Село Туровець належить до багатьківщини Г. Пустовойтової, яка брала участь у польському повстанні 1863 року, боролася в рядах гарібальдійців та була ад'ютантом командуючого збройними силами Паризької комуни. Дж. Конрад, англійський письменник польського походження, народився в селі Терехове.

Житомирщина має багато історичних пам'яток, які можуть бути цікавими для туристів. Серед них: Свято-Василівський храм у місті Овруч, Монастир босих кармелітів у місті Бердичів, «Кам'яне село», Військово-історичний комплекс «Скеля», маєтки родини Терещенків, Ставка Гімлера під Житомиром, Гульська міна, Трігірський Спасо-Преображенський монастир, Палац Ганських та музей О. Бальзака у селі Верхівня. Целише деякі з перерахованих туристичних об'єктів, які можуть зацікавити туристів.

Історико-культурний комплекс «Замок Радомишль», який відкритий у 2011 році, може стати цікавим об'єктом для туристів. Цей комплекс є частиною загальноєвропейського культурного проекту Via Regia, започаткованого Радою Європи [19]. Історія цієї пам'ятки починається на початку XVII століття, коли монахами Києво-Печерської Лаври була побудована папірня — укріплена фабрика з виробництва паперу для друку священних книг. Ця папірня є найбільш східною зі споруд оборонного типу, які збереглися в Україні. Далі за Києвом починалося Дике поле, звідки розвинута частина України піддавалася постійним набігам кочівників.

Засновником першої в Центральній Україні паперової фабрики (папірні) став відомий релігійний та громадський діяч того часу, просвітитель, архімандрит Києво-Печерської Лаври Єлисей Плетенецький (1550-

1624). Подібні фабрики існували в Україні лише в Острозі та Львові, але обслуговували переважно католицьке книгодрукування. Папірня в Радомишлі мала вперше за безпечити потреби православного друкарства.

Крім того, Житомирщина має багато пам'яток архітектури та містобудування, таких як забудова та костели, які також мають свою атрактивність та заслуговують на увагу туристів на теренах області. Наприклад, поміщицькі особняки XIX століття збереглися у селах Андруші

Крім того, Житомирщина має багато пам'яток архітектури та містобудування, таких як забудова та костели, які також мають свою атрактивність та заслуговують на увагу туристів на теренах області. Наприклад, поміщицькі особняки XIX століття збереглися у селах Андрушівка, Нова Чорторія і Турчинівка.

У селі Городківка, яке раніше називалося Халаїмгородок, знаходиться Костел Св. Клари, побудований у 1913 році архітектором А. Жмигородським в еклектичному стилі, де поєдналися елементи неоготики. Цей храм був зведений за заповітом пиємника Гелеуша Іванівського, власника містечка. В центрі села збереглася кордегардія маєтку Івановського, а на околиці можна побачити залишки водного млина [37].

У селі Червоне зберегся найгарніший палац на території Житомирщини, який належав цукрозаводчику Терещенкам. Цей палац був зведений у неоготичному стилі за замовлення польського шляхтича Адольфа Грохольського, який володів елому першій половині XIX століття. Пізніше Микола Терещенко придбав палац вдови Грохольського, де щоперобудував його і збудував цукровий завод неподалік. Сьогодні територія маєтку належить Свято-Різдва Христового Червонському жіночому монастирю УПЦМП, а також зберегся флігель з замком подібною вежею.

У містечку Андрушівка, районному центрі, зберегся ще один палац Терещенків у неоренесансному стилі. Цей палац був зведений у середині XIX століття за наказом поляка за походженням, камергер російського двору Станіслава Бержинського [55, с.9].

У 1843 році маєток, який належав синові Станіслава Бержинського, був куплений Артемієм Терещенком, який заснував династію підприємців-цукро заводчиків і меценатів. Під час правління Миколи Терещенка цегляний палац був перебудований у стилі французького неоренесансу. На околиці містечка є один корпусів цукрового заводу Терещенків [55, с. 12].

У селі Волиця, що на північ від Андрушівки, знаходиться скромний класицистичний палац Рациборовських середини XIX століття. У селі Івниця, яке знаходиться за 6 км від траси Житомир-Попільня, збереглися залишки одного з найстаріших маєтків Житомирщини.

Садиба належала каштелянові Яну Антонію Чернецькому, який в кінці XVIII століття збудував у селі Івниця гарний бароковий палац [55, с. 87]. Нажаль, палац не зберігся, а лише залишилась в'їзна брама, господарська будівля з вежею і одна башта, які перебувають у жахливому стані і доживають останні дні. У селищі Стара Котельня, що розташоване на місці колишнього городища, що існує з 1143 року, можна побачити величний костел Антонія Падуанського, збудований у 1783 році.

На території Житомирської області часто проводяться різноманітні фестивалі, які присвячені пісенному мистецтву, літературі, поезії, етнографії та іншим видам мистецтва. Наприклад, одним з них є міжнародне літературно-мистецьке свято «Лесині джерела», яке присвячене пам'яті Лесі Українки і проходить у місті Новоград-Волинський, де народилася поетеса [7].

Також варто згадати фестиваль сучасної української естрадної пісні «Зорі над Уборттю», який відбувається у місті Олевськ. На цьому фестивалі виступають як в ітчизні, так і зарубіжні виконавці, які співають як твори сучасних українських композиторів, так і обробки українських народних пісень та власні пісні українською мовою.

Ще одним з фестивалів є фестиваль бардівської пісні біля багаття «Мі-Сі-Соль», який уже 10 років поспіль проводиться біля села Денешіна на березі річки Тетерів. Цей фестиваль збирає авторів та виконавців з різних куточків України, а також з Росії, Білорусі, Молдови, Грузії, Польщі та Німеччини. У 2012 році фестиваль відбувся

умісті Новоград-Волинський, але у звичайний час – останні вихідні липня – проводиться біля села Денеші. На цьому фестивалі виступають як новачки, так і ті, хто брав участь у минулих роках [10, с. 401].

На території Житомирської області часто проводяться різноманітні фестивалі, які присвячені пісенному мистецтву, літературі, поезії, етнографії та іншим видам мистецтва. Наприклад, одним з них є міжнародне літературно-мистецьке свято «Лесині джерела», яке присвячене пам'яті Лесі Українки і проходить у місті Новоград-Волинський, де народилася поетеса.

Також варто згадати фестиваль сучасної української естрадної пісні «Зоріна дУборттю», який відбувається у місті Олевськ. На цьому фестивалі виступають як вітчизняні, так і зарубіжні виконавці, які співають як твори сучасних українських композиторів, так і обробки українських народних пісень та власні пісні українською мовою.

Ще одним з фестивалів є фестиваль бардівської пісні біля багаття «Мі-Сі-Соль», який уже 10 років поспіль проводиться біля села Денеші на березі річки Тетерів. Цей фестиваль збирає авторів та виконавців з різних куточків України, а також з Росії, Білорусі, Молдови, Грузії, Польщі та Германії.

Також варто згадати фестиваль етнічної музики «Коломийське літо», який відбувається у місті Коломия. На цьому фестивалі виступають музиканти з різних куточків світу, які грають на традиційних музичних інструментах своїх народів, а також змагаються у майстерності гри на них.

Також в Житомирській області проводяться фестивалі художнього слова, такі як «Слово на папері», «Заграва», «Вершини творчості», де відбуваються конкурси поезії та прози, виступи відомих письменників та поетів, дискусії та літературні зустрічі [47].

Крім того, в Житомирській області проводяться фестивалі театального мистецтва, такі як «Золоті ворота», «Маленькі театри», «Театральна весна», де виступають театри з різних куточків України та з-за кордону, а також проводяться майстер-класи відомих режисерів та акторів.

Кожного року, Міжнародний фестиваль дерунів у місті Коростень приваблює все більше туристів. Окрім традиційної можливості поласувати дерунами, на фестивалі можна записати нові оригінальні рецепти їх приготування, зробити фото біля пам'ятника деруну, який єдиний у своєму роді, або потрапити в книгу рекордів біля найбільшого в світі деруна. Крім того, у міському парку культури і відпочинку є пам'ятник князю Малу, княгині Ользі, Малуші та князю Ярославу; об'єкт «Скеля» та «Ольжині купальні», фонтан і водограї, святковий концерт, атракціони, конкурси, сувеніри та виробі декоративно-ужиткового мистецтва.

У селі Романівка Попельнянського району проходить всеукраїнське літературно-мистецьке свято «Романівська весна», присвячене пам'яті М. Т. Рильського. Під час цього свята відбуваються літературні читання та зустрічі з відомими українськими поетами та письменниками.

У селі Верхівня, Ружинського району, проходить всеукраїнське літературно-мистецьке свято «Верхівнянський розмай». Маєток Е. Ганської, де з 1847 по 1850 рр. проживав Оноре де Бальзак, є основою цікавинкою цього свята.

На території України проводяться різноманітні фестивалі, які більше мають етнологічний характер, ніж мистецький або літературний. До таких фестивалів можна віднести «Поліське перевесло» у райцентрі Смільчино, «Мистецький червень» та «Поліське весілля» у місті Житомир, а також «Купальські роси» у селі Немиринці, Ружинського району. Також проводяться музичні та поетичні конкурси, концерти, виступи, історичні реконструкції та відновлення землеробських народних свят та звичаїв [48].

Крім того, в Україні можна проводити військово-патріотичне виховання молоді шляхом екскурсій на військові об'єкти, такі як військово-історичний комплекс «Скеля» у м. Коростень, підземна фортифікація споруда «Гульська міна» у с. Гульск (Новоград-Волинський район), та польова ставка Гімлера «Хегевальд» у с. Гуйва (Житомирсь

кий район). Крім того, історичні реконструкції подій II Світової чи громадянської війни, рицарські турніри та інші видовищні заходи також можуть бути використані для військово-патріотичного виховання молоді.

На території України проводяться різноманітні фестивалі, які більше мають етнологічний характер, ніж мистецький або літературний. До таких фестивалів можна віднести «Поліське перевесло» у райцентрі Ємільчино, «Мистецький червень» та «Поліське весілля» у місті Житомир, а також «Купальські роси» у селі Немиринці, Ружинського району. Також проводяться музичні та поетичні конкурси, концерти, виступи, історичні реконструкції та відновлення землеробських народних свят та звичаїв.

Крім того, в Україні можна проводити військово-патріотичне виховання молоді шляхом екскурсій на військові об'єкти, такі як військово-історичний комплекс «Скеля» у м. Коростень, підземна фортифікація на спорудах «Гульська міна» у с. Гульск (Новоград-Волинський район), та польова ставка Гімлера «Хегевальд» у с. Гуйва (Житомирський район). Крім того, історичні реконструкції подій II Світової чи громадянської війни, рицарські турніри та інші видовищні заходи також можуть бути використані для військово-патріотичного виховання молоді [48].

Кількість внутрішніх туристів у Житомирській області 2020 році становила 690 осіб (жители області, які подорожували Україною). Варто зауважити, що загальна кількість туристів у Житомирській області в 2019 році становила 1 1203 (10513 – закордонні, 690 – внутрішні) [48].

Насьогоднішній день, розвиток культурно-пізнавального туризму на Житомирщині має як позитивні, так і негативні показники. Позитивні показники:

- Житомирщина має значний культурно-історичний потенціал, що привертає увагу туристів.

- Область має багату історію, на території збереглося більше 2 тисячі історичних та культурних пам'яток, що пропонують відвідувачам багатий культурно-пізнавальний досвід.
- Наявність мережі автомобільних доріг та залізничних шляхів дозволяє легко дістатися до об'єктів культурно-історичної спадщини.
- Різноманітність рослинного і тваринного світу, клімат і рельєф, геологічне і гідрологічне багатство дозволяють розвивати різні види пізнавального та активного туризму.
- Велика польська діаспора в області та кордон з Білоруссю на півночі дає можливість для міжнародного співробітництва [59, с.80].

Негативні показники:

- Низький рівень інфраструктури, який не задовольняє потреби туристів, особливо у віддалених від центру області районах.
- Негативний імідж радіаційно забрудненої території, що склався після аварії на ЧАЕС, що може зменшувати інтерес туристів до відвідування регіону.
- Недостатня реклама і просування туристичних маршрутів та послуг, які доступні на території області.
- Недостатньо розвинена інфраструктура для агротуризму та інших видів туризму, що може обмежувати потенціал розвитку туризму на Житомирщині [49, с.151].

Крім того, до проблем розвитку туризму в Житомирській області загалом слід віднести такі:

1. Туристичні послуги в Житомирській області менш конкурентоспроможні порівняно з іншими регіонами.
2. Інфраструктура навколо туристичних об'єктів області нерозвинута достатньо.
3. Жителі області недостатньо інформовані про туристичні об'єкти та маршрути в Україні, зокрема в Житомирській області.

4. Більшість туристичних об'єктів талокацій з особливою культурною та історичною цінністю не є популярним серед широкого загалу.
5. Заходи, що організуються для розвитку подієвого туризму в області, мають низьку відвідуваність глядачами.
6. Відсутність філіалу обласного туристичного інформаційного центру в зручно-доступному для туристів місці.
7. Мала кількість регіональних туристичних інформаційних центрів та відповідальних за сферу туризму на місцях.
8. Відсутність місць продажу брендваної сувенірної продукції області.
9. На більшості туристичних маршрутів відсутнє маркування та навігаційні елементи.
10. Відсутність фінансування виробництва якісних промо-роликів, які можна показувати на всеукраїнській та міжнародній арені.
11. Туристичний потенціал області не рекламується достатньо в інших містах та регіонах України.
12. Взаємодія між туроператорами, турагентами, підприємствами, що надають послуги розміщення, харчування, транспортні підприємства, екскурсійні підприємства та страхові компанії з установами та організаціями державної влади не є ефективною.
13. Проекти, що спрямовані на використання новітніх технологій для збільшення туристичної привабливості та інформування про об'єкти, не отримують достатнього фінансування.
14. Участь у туристичних виставках різного значення фінансується недостатньо.
15. Організатори подієвого туризму в області не бажають співпрацювати з Житомирською облдержадміністрацією через недостатню фінансову підтримку з обласного бюджету.
16. Працівники сфери обслуговування та туризму не мають достатнього горівня туристичного етикету, що може залишити негативний емоційний відбиток від подорожі у туриста та формувати неправильний імідж області [49].

Також варто зазначити, що на сьогоднішній день в області немає достатньої кількості готелів та гостьових будинків, які можуть задовольнити потребу туристів у комфортному проживанні. Деякі об'єкти культурної спадщини потребують реставрації та реконструкції, щоб зберегти їх для наступних поколінь та зробити їх більш привабливими для відвідування.

Різка погіршення соціально-економічного становища України через пандемію та війну, з особливою гостротою поставило питання пошуку нових пріоритетів розвитку, застосування системного підходу до стратегічного планування розвитку культурно-пізнавального туризму, що дозволяє підвищити ефективність використання обмежених регіональних ресурсів.

Неможливо відмітити того факту, що ще до війни пандемія коронавірусу на початку 2020 р. дуже вплинула на стан і подальший розвиток практично всіх сфер світового господарства, у тому числі туризму. Такої важкої кризи у туристичному бізнесі не спостерігалося з часів Другої світової війни [58]. Однак будь-яка криза заведе не лише до негативних наслідків. Є іноді можливість у цього серйозно гоговипробування для всього туристичного ринку.

Серед цих можливостей – прискорення процесів цифровізації туристичних сервісів, більш активне впровадження сучасних технологій (наприклад, великих даних, штучного інтелекту, змішаної та доповненої реальності тощо), використання ідей економіки вражень, актуалізація індивідуального підходу до клієнта, а також екологічного аспекту туристичного продукту, розширення географії туристичних маршрутів та ін.

Крім того, очікувано посилиться важливість такого фактору, як безпека подорожей (включаючи санітарно-епідеміологічну обстановку місця перебування). Туристи віддаватимуть перевагу приватним турам малих груп на внутрішніх курортах. Очевидно, що після пандемії має сильно змінитися світосприйняття та психологія споживання в цілому, крім того, розпочнеться новий етап конкуренції в туризмі, що призведе до абсолютно нового розподілу ресурсів в цьому ринку.

Востанні двадцятиліття велике значення туристичний ринок набув в Україні, активно розвиваючись і формуючи новий імідж як для внутрішніх споживачів, так і для іноземних туристів як гостинної країни з величезними можливостями різноманітного та комфортного відпочинку.

Із закриттям кордонів в Україні з'явилися додаткові переваги щодо розвитку внутрішніх напрямів в Україні. Навіть під час відкриття кордонів спостерігається позитивна динаміка на ринку. Примітно, що туризм у кризових ситуаціях є недостатньо вразливим видом економічної діяльності, швидко реагуючи на те, що відбувається з міни, у той час як період відновлення буває відносно тривалим. При цьому попит на туристичні продукти та послуги скорочується, але повністю не згасає [58, с.20].

Зниження світових туристичних потоків вразом з тим посилює конкуренцію в сфері туризму. Специфіка управління цим видом економічної діяльності полягає у тому числі у тому, що для її розвитку зусиль приватного сектору недостатньо. Туризм передбачає формування відповідної інфраструктури, яка потребує величезних фінансових витрат, що неможливе без участі держави.

Стійкість індустрії туризму у складних обставинах обумовлена еластичністю попиту на туристичні послуги, постійною потребою сучасного споживача у дозвіллі та подорожах. Так, скажімо, якщо ми маємо справу із погіршенням економічної ситуації, то зростає попит на бюджетні туристичні поїздки. Якщо стикаємося з несприятливою політичною обстановкою, то спостерігаємо переорієнтацію туристичних потоків у нові регіони тощо.

Враховуючи вплив коронавірусних обмежень і значне зниження іноземних туристів, питання розвитку внутрішнього туризму є актуальним. Такі стримуючі зовнішні чинники, як: по-перше, нестабільна політична обстановка у низці країн, коронавірусні обмеження, необхідно розглядати як додаткову можливість у розвитку внутрішнього туризму, що дозволить, по-перше, скоротити витрати від міжнародного туризму, по-друге, підвищити інтерес до внутрішніх напрямів, зокрема у середині регіонів.

Отже, у середньостроковій перспективі національна туристична галузь може розширити власний ринок за допомогою залучення туристів, раніше орієнтованих

хзарубіжніринки.Ізанайближчі2-

Зрокистворититакіумови розвиткугалузівнутрішньоготуризму,щобпереорієнтуватиціотенденціюінадовгостроковуперспективу,враховуючиіснуючийвисокийтуристичнийпотенціалУкраїни.Протепереорієнтаціяспоживачанавнутрішнійриноквимагаєрозробкитавдосконаленняконкурентоспроможноготуристичногопродукту,розвиткуінфраструктури,забезпеченнякіснихтадоступнихтуристичнихпослугнатериторіїкраїни,атакожнеобхідновраховуватиостаннітренди розвиткугалузі,цікавішітазатребуванішінапрямкутуризмудляприверненняувагитапідвищенняінтересудосвоєїдестинації[54, с.182].

Останнімчасом,переважноузв'язкузвпливомкоронавіруснихобмежень,вділяютьтакітрендиутуризмі:

- Орієнтаціянавнутрішнінапрями.
- Запиттуристівнабезпечнийвідпочинокуюколілишеблизькихлюдей(родина,родичі,друзі),щобунеможливитизайвіконтакти.
- Простежуєтьсятенденціядоіндивідуалізаціїтуризму,прагненнятуристадоусамітненнязсобоютасвоїмидумками,всебільшавідмовавідмасовихгруповихтурівтапоїздок,пріоритетнакористьіндивідуальнихтурів,керівництвовиключносвоїмиуподобаннями.
- Яскравимтрендомтуризмуєтехнологізаціятацифровізація.Цестосуєтьсясистембронювання(турів,квитків,проживаннятаін.),конструюваннясвоготуру,замовленняпослуг,системиоплати,елементіввіртуалізації(он-лайн-екскурсія,віртуальніподорожітаін.).
- Тренднабронювання.Вумовахневизначеності,узв'язкузможливістюведеннядодатковихобмежень,закриттякордонівтаіншихфакторів,туристичталибронюватитуріякомогаближчедодатиподорожі.
- Переорієнтаціяінтересутуристіввідвеликихготельнихоб'єктіврозміщенняубікневеликихготелівтавідокремленихкотеджів[26, с.6].

Основнимзавданнямвумовахобмеженьчерезпандеміютавійнуспіввищенняінтересунаселеннядовнутрішньоготуризмузарахунокзапускуновихнапрямків,створеннякіснихтарізноманітнихтуристичнихпродуктів,підвищеннядоступ

ності та якості послуг, що надаються. Отже, занин ішніх умов першорядною стала задача знайти гідні виходи з кризи, яка, яку же було зазначено вище, багатовчому залежатиме від ефективності заходів державної підтримки.

Всесвітня туристична організація підготувала свої рекомендації щодо пом'якшення соціально-економічного впливу пандемії на сферу туризму ризних країнах. Документ було розроблено за участю Всесвітньої організації охорони здоров'я, Міжнародної організації цивільної авіації, Міжнародної морської авіації, Міжнародної ради аеропортів, Міжнародної асоціації круїзних ліній, Міжнародної асоціації повітряного транспорту та Всесвітньої ради з туризму та подорожей (WTTC).

Рекомендації поділені на три взаємопов'язані блоки:

1) управління кризою та пом'якшення її наслідків (збереження робітників місць; підтримка ліквідності підприємств; перегляд податків та зборів, пов'язані з індустрією туризму; захист прав споживачів; підвищення цифрових навичок працівників туристичного бізнесу; включення туризму до загальних стратегій порятунку економіки ризних регіонів та держав, створення механізмів антикризового управління);

2) стимулювання прискореного відновлення індустрії туризму (стимулювання інвестицій у туризм; забезпечення підготовки туристів до подорожей, пов'язані з тим, що числізна явнім рівнем ризику пандемій; створення нових робочих місць; обліки екологічної стійкості туристських регіонів; розуміння ринку та оперативної дії на ринку туристичних послуг; підвищення ролі маркетингу; створення спеціального органу управління, що регулює відновлення туризму);

3) підготовка до завтрашнього дня (диверсифікація ринків, продуктів та сервісів, інвестиції в системи дослідження ринку та цифровий трансформації; підвищення ефективності управління туризмом на всіх рівнях; забезпечення готовності до кризових ситуацій; інвестиції у людський капітал; перехід до безвідходної економіки та прийняття цілей сталого розвитку) [21, с. 122].

Завсіх негативних наслідків нинішньої кризи важливо відзначити наступний важливий момент: сучасна індустрія туризму давно знаходиться на порозі велики

змін. Ситуація, що склалася внаслідок пандемії коронавірусу та війни, швидко змінюється, тільки прискорить трансформацію, що наближається. Так, наприклад, актуальними стануть тренди активнішого впровадження технологій віртуальної та доповненої реальності, а також економіки вражень.

Будуть змінюватися інструменти для задоволення потреб туристів. При цьому важливо розуміти, що самі потреби у них залишаться колишніми (потреби в пересуванні, спілкуванні, нових емоціях і знаннях тощо). Можливо, туристичний ринок відновиться відносно швидко після пандемії та війни, оскільки людям потрібні позитивні емоції. Хоча, безумовно, точний прогноз дати неможливо, особливо за умов зміни курсів валют. Крім того, цілком імовірно, що може змінитися підхід до життя в цілому, дистанційної комунікації он-лайн стануть звичною справою.

Сегмент цифрових проєктів у туризмі активізується, що допоможе формуванню відкладеного попиту та спрацює тоді, коли буде знято всі обмеження з туристичних поїздок. Справді, в останні роки значущість використання електронних інформаційних систем та платформ на ринку туристичних послуг тільки зростає. Тенденція цифровізації у туризмі передбачає поступову переорієнтацію всіх учасників ринку на сферу он-лайн відповідно до переорієнтації фінансових потоків і створення передумов підвищення прибутковості промисловості туризму.

У цьому разі перспективним напрямом представляється розробка та просування цифрових продуктів як для традиційних, так і для нових туристичних напрямків. Так, наприклад, Європейська комісія з туризму розмістила інформацію про плановану цифрову кампанію з просування креативних європейських міст у Бельгії, Німеччині та Польщі у травні 2020 р. Всесвітня туристична організація спільно з дніми іспанських університетів запустила програму дистанційного навчання у сфері туризму.

Аналогічні дистанційні навчальні програми для представників туристичного бізнесу в Україні. У нашій країні великий внесок у розвиток цифрових туристичних проєктів також вносять музеї, які пропонують он-лайн-

екскурсії. Пропонується широкий спектр рішень, спрямованих на розвиток цифрових технологій в українському туризмі, серед яких:

- впровадження та розвиток мультимовних інформаційних послуг допомоги туристам;
- розробка та реалізація електронної туристичної картки гостя та аналогу ічного мобільного додатка в Україні;
- надання прозорої електронної системи оцінки якості пропонованих туристичних послуг;
- забезпечення можливості ознайомлення з культурними та природними пам'ятками, експозиціями музеїв, туристичними маршрутами в он-лайн режимі;
- створення та розвиток сервісів доповненої реальності для навігації місцями та об'єктами показу;
- розвиток систем відкритих даних у сфері туризму;
- впровадження та розвиток технологій великих даних та штучного інтелекту для збирання та аналізу цих даних;
- розвиток сервісів он-лайн-побудови туристичного маршруту з можливістю купівлі квитків та бронювання готелів;
- створення електронного майданчика для залучення самозайнятих осіб до туристичної діяльності;
- розробка мультимедійних програм для об'єктів показу, сервісів аудіо-та відео гідів з можливістю інтеграції з GPS-навігацією, використанням QR-кодів для формування запит [11, с.50].

Сучасні передові цифрові технології дозволяють формувати рішення, які застосовуються у багатьох галузях економіки та соціальної сфери. Ряд цифрових технологій, безумовно, набувають вираженої галузевої специфіки, а інші можуть застосовуватися при вирішенні загальних завдань.

В умовах COVID-

19 як драйвер цифровізації в сучасності все частіше виступають цифрові активи (розмір і талоял

ьність інтернет-аудиторії, впізнаваність та репутація бренду в цифровому просторі, інтернет-платформи, програмні продукти та пов'язані з ними інтелектуальна власність). У нашій країні темпи цифровізації та цифрової трансформації технологій у різних галузях значно різняться.

Туристичний ринок значною мірою постраждав від пандемії, але щоб вийти з цього негативного тренду і впоратися з проблемою, слід запроваджувати нові підходи. З прогресом цифровізації, появою більшої кількості он-лайн-платформ, з переміщенням ділового, творчого та повсякденного життя в соціальні мережі, стало виникати більше способів просування товарів чи послуг. Необхідність використання можливостей цифрової економіки в зв'язку з увагою майже кожного сектора економіки, зокрема і туризму.

Переміщення в цифровий простір для багатьох представників туристичного бізнесу є сьогодні великою можливістю розвитку. Серед технологій, на яких базується нова індустрія туризму, присутні AR/VR-технології. У багатьох країнах системоутворюючим економічним сегментом туризму. У 2020 році ця галузь найбільше зазнала негативних наслідків пандемії, що вплинуло на національну економіку країн по всьому світу.

З різними підрахунками, всі континенти країни втратили більше половини регулярного потоку туристів, що не могло не позначитися на стабільності економіки. Сфера туризму дає можливість широкого використання VR/AR-технологій. Два варіанти такого використання слід віднести: можливість деталізації опису архітектурної або іншої пам'ятки, інформація про музейні експонати, можливість перегляду локації в різні пори року, за допомогою смартфона або планшета [58, с. 23].

Направивши на об'єкт, програма розпізнає його, видає детальний опис:

- для історичних об'єктів можлива демонстрація їхнього первісного виду або виду після реконструкції/реставрації);

- для музейних експонатів –

демонстрація вимірних тварин (навівши, наприклад, на скам'янілий скелет тварин

исмартфон, на екрані відтворюється реалістична модель тварини за життя; використовуючи персональний гаджет, можна переглядати, як виглядає конкретна локація у різні сезони).

Переваги віртуальної реальності в туризмі:

- Можливість відвідати об'єкт, який не існує. Це означає, що, намісці історичних руїн або в ситуації реконструкції VR і AR технології дозволяють отримати відео подорожі більше вражень та інформації.

- Стирання обмежень, викликаних різними причинами: можливість подивитися світ з вершини Евересту, якщо немає можливості туди зійти за станом здоров'я чи іншими причинами; можливість побачити храми і квіви за фінансових обмежень бюджету. У цих ситуаціях платні віртуальні тури відкривають світ усім, хто немає можливості побачити його інакше.

- Ідеальний спосіб реклами.

- Класичні підходи до презентації туристичного місця не демонструють ефекту, подібного до повного занурення в його віртуальну копію. VR-тури при цьому використовуються не як повноцінна заміна реальної подорожі, а підганяють донеїї інтерес. Клієнту показуються всі плюси тури за допомогою технологій віртуальної реальності: перегляд готелю з середини, ознайомлення з місцевістю, персоналом та інфраструктурою готелю, прогулянка набережною, відвідування ресторанів та SPA-центрів та інших послуг, щоб удати представлення тури.

Отже, можна сказати, що на сьогоднішній день розвиток культурно-пізнавального туризму на Житомирщині має певний потенціал, але потребує певного розвитку та удосконалення інфраструктури, реклами та просування туристичних маршрутів та послуг, а також реставрації та реконструкції культурно-історичних об'єктів.

2.2. Культурно-пізнавальний туризм - « Розвиток культурно-пізнавального туризму у Житомирській області »

Житомирська область має великий потенціал для культурно-пізнавального туризму, оскільки на її території зберігаються багаті історичні та кул

ьтурні пам'ятки. Після війни, відновлення туристичної інфраструктури та просування регіону як туристичного напрямку є дуже важливим завданням.

Одним із перспективних напрямків розвитку культурно-пізнавального туризму є відновлення та збереження історичних пам'яток, таких як замки, палаці, музеї та інші культурні спадщини. Розроблення туристичних маршрутів, що охоплюють ці об'єкти, може привернути увагу туристів та сприяти розвитку туризму в регіоні.

Для підтримки культурно-пізнавального туризму також необхідно створювати нові експозиції в музеях та галереях, організовувати культурні заходи та фестивалі, що сприятимуть залученню туристів.

Крім того, розвиток інфраструктури та рекреаційних зон може стати важливим фактором привабливості регіону для туристів, особливо після війни. Розроблення туристичної інфраструктури, такої як готелі, ресторани та транспортна мережа, може забезпечити комфортний відпочинок для туристів.

Також важливо проводити просування Житомирщини як туристичного напрямку, щоб привернути увагу туристів та інвесторів до регіону. Рекламні кампанії, участь у туристичних виставках та форумах можуть стати важливими інструментами для просування туризму в Житомирській області.

Однак, важливо забезпечити не тільки розвиток туристичної інфраструктури, а й збереження природних та культурних ресурсів регіону. Туристична діяльність може мати негативний вплив на довкілля та культурну спадщину, тому важливо забезпечити їх раціональне використання та захист.

Також важливо залучати місцеві громади до розвитку туризму, забезпечуючи їх участь у розробці туристичних маршрутів та пропаганді місцевих традицій та звичаїв.

Отже, розвиток культурно-пізнавального туризму в Житомирській області потребує комплексного підходу, який включатиме відновлення та збереження історичних та культурних пам'яток, розвиток інфраструктури та рекреаційних зон, проведення культурних заходів та про

сування регіону як туристичного напрямку. Важливо забезпечити раціональне використання природних та культурних ресурсів регіону та залучити місцеві громади до розвитку туризму.

Існує кілька шляхів розв'язання проблем туризму в Житомирській області, в ключаючи наступне:

1. Активна популяризація, рекламування та інформування про туристичний потенціал області, що залучить більше туристів.
2. Розробка та впровадження туристичних маршрутів для відвідування об'єктів, які мають велику культурну та історичну цінність.
3. Створення на території області сучасних рекреаційних зон, що стануть необхідною складовою туристичної інфраструктури Житомирщини з використанням наявного потенціалу пам'яток об'єктів культурної спадщини.
4. Розвиток туристичної інфраструктури, включаючи готелі, ресторани, транспортні послуги, підприємства розміщення та інші.
5. Організація культурно-фестивальних, подійних та виставкових заходів, що привернуть увагу туристів.
6. Проведення навчань, семінарів, форумів тощо з метою виховання туристичного етикету у працівників сфери обслуговування, розміщення та туризму.

Для розвитку культурно-пізнавального туризму Житомирської області можна запропонувати наступні заходи:

- Створення туристичних маршрутів, що охоплюють історичні та культурні пам'ятки регіону. Це може включати всебірну розробку пішохідних маршрутів, екскурсій на велосипедах та автобусних турів.
- Організація культурних заходів та фестивалів. Можна проводити фестивалі національних кухонь, концертів музики, яка пов'язана з історією регіону, та інші події.
- Розвиток інфраструктури та рекреаційних зон. Розроблення нових парків, скверів та інших рекреаційних зон може забезпечити комфортний відпочинок

для туристів. Також потрібно розглядати можливість будівництва готелів та ресторанів.

– Продаж місцевих продуктів та розвиток гастрономічного туризму. Розроблення туристичних маршрутів, що пропонують відвідувачам знайомство з місцевими кухнями та продуктами, може залучити нових туристів.

– Просування регіону як туристичного напрямку. Рекламні кампанії та участь у туристичних виставках та форумах можуть допомогти привернути увагу туристів та інвесторів до регіону. Також можна створити спільну маркетингову кампанію з іншими регіонами, що мають схожу туристичну пропозицію.

– Розвиток технологій та віртуального туризму. Створення віртуальних турів та мобільних додатків для туристів може забезпечити нові можливості для відвідування місцевих пам'яток та культурних об'єктів. Також потрібно розглядати можливість використання дронів для зйомки панорамних відео та фотозвісоти, що дозволить показати красу регіону з нової перспективи.

– Партнерство з місцевими бізнесами та громадськими організаціями. Співпраця з місцевими підприємцями та організаціями може допомогти забезпечити додаткові можливості для туристів, такі як майстер-класи з місцевої ремісничої справи, відвідування сільських господарств та розвитку агротуризму.

– Збереження та реставрація культурних та історичних пам'яток. Дбайливе вивчення до історичних та культурних об'єктів регіону є ключовим для їх збереження та привабливості для туристів. Тому важливо розглядати можливість проведення реставраційних робіт та забезпечення їх подальшого догляду.

– Розвиток екологічного туризму та збереження природних ресурсів. Регіон має значний потенціал для екологічного туризму, який може забезпечити не тільки нові можливості для туристів, але й сприяти збереженню природних ресурсів. Тому потрібно розглядати можливість створення екологічних маршрутів та забезпечення їх відповідного догляду.

- **Вирішення транспортних проблем.** Доступність регіону для туристів залежить від якості транспортних зв'язків. Тому важливо розглядати можливість поліпшення транспортної інфраструктури, зокрема, розширення мережі автомобільних доріг, підвищення якості громадського транспорту та розвиток міжнародних транспортних зв'язків.
- **Залучення інвестицій.** Для успішного розвитку культурно-пізнавального туризму необхідно залучення інвестицій. Це можна зробити за допомогою утворення сприятливих умов для інвесторів, зокрема, шляхом спрощення процедур інвестування та надання пільг та підтримки від держави.
- **Підтримка малих та середніх підприємств.** Розвиток культурно-пізнавального туризму може залежати від успіху малих та середніх підприємств. Тому важливо створювати сприятливі умови для їхньої роботи, зокрема, шляхом підтримки місцевих підприємств та приваблювання нових.
- **Збереження культурної спадщини.** Для приваблення туристів важливо зберігати та реставрувати історичні та культурні пам'ятки регіону. Тому потрібно приділяти увагу збереженню культурної спадщини та залучати фінансову підтримку для її збереження та реставрації.
- **Організація навчальних програм.** Важливо створювати навчальні програми для туристів, які допоможуть їм краще зрозуміти історію та культуру регіону. Це можна зробити за допомогою музеїв, історичних маршрутів та інших подій, які допоможуть туристам знайомитися з історією та культурою регіону.

Розробка одноденного туру «Мастки і костели Житомирщини».

З метою збільшення привабливості Житомирської області було розроблено одноденний тур «Мастки і костели Житомирщини», який пролягає за маршрутом: Кодня – Городківка – Верхівня – Паволоч

Експерсія розрахована як для дорослих, так і для дітей. Туристиматимуть змогу відвідати історико-культурні пам'ятки

Схема маршруту зображена на рис. 1.

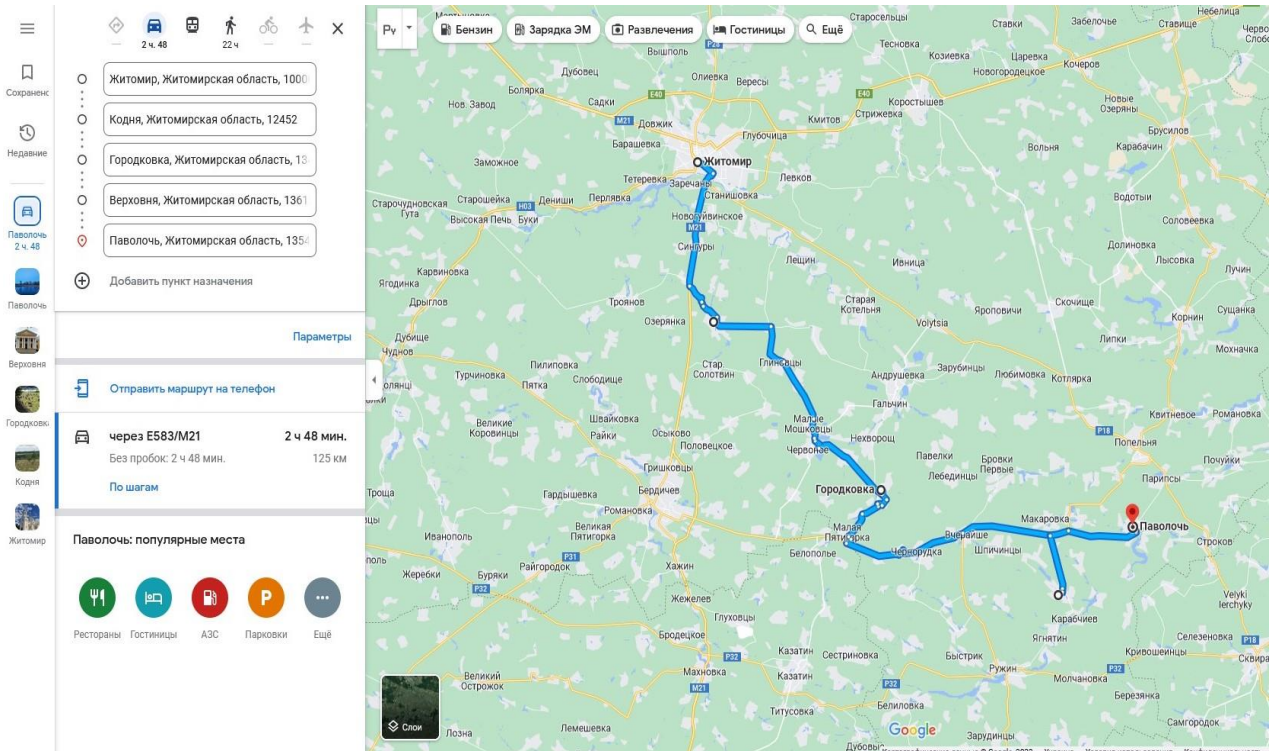

Рис. 1. Схема маршруту одноденного туру «Маєтки і костели Житомирщини» [розроблено автором].

У наданні транспортних послуг, при організації одноденного туру, може бути використаний автобус Mercedes-Benz Sprinter із загальною пасажиромісткістю 20 місць. Споживання дизельного палива такого автобуса становить 3 літри на 100 км. При вартості дизельного палива –47,16 грн. за 1 л. витрати на паливо складатимуть близько 800 грн

Таблиця 1.

Відстані між населеними пунктами одноденного туру

Години	Назва населених пунктів	Фактичний кілометраж замаршрутом туру «Маєтки і костели Житомирщини», км

08:30 – 09:00	м. Житомир – с. Кодня	22,5
10:30 – 11:30	с. Кодня – с. Городківка	36,0
12:00 – 13:30	с. Городківка – с. Верхівня	46,1
15:00 – 15:30	с. Верхівня – с. Паволоч	20,0
16:30 – 18:30	с. Паволоч – м. Житомир	83,1

«Маєтки і костели Житомирщини» [складено автором]

За розрахунками, приблизна вартість екскурсії буде становити 550 грн.

У вартість туру не входить:

- екскурсійне обслуговування - 50 грн.;
- народний музей Кодні – благодійний внесок 10 грн;
- музей Оноре де Бальзака - 20 грн. - дорослі, 10 грн. – діти;
- музею села Паволоч – благодійний внесок 10 грн;
- витрати на харчування.

Детальний опис програми одноденного туру представлено далі.

08:30 Виїзд з **Житомира**.

08:30 – 09:00 Переїзд до **села Кодня**.

09:00 – 10:30 Відвідування **народного музею Кодні, меморіалу пам'яті гайдамаків, храму Різдва Пресвятої Богородиці**.

Містечко із назвою Коденград, попередник Кодні, згадується у письмових документах під 1301 роком. До кінця 18 століття ним володіли Тишкевичі і Сапеги. В 19 столітті власниками села були Коженьовські – можливо, родичі видатного англійського письменника, польського походження Джозефа Конрада (Юзефа Коженьовського). Міхал Коженьовський збудував у Кодні класицистичну муровану церкву Різдва Богородиці (1841 р.), яка нині є єдиною архітектурною пам'яткою Кодні.

У 1768 році, після жахливої зради гайдамаків російськими «братами», передані полякам, схоплені москалями повстанці, були привезені у містечко (нині село) Кодня. Почалася масова розправа. Поляки демонстрували нелюдську жорстокість. Тільки тим, хто підозрювався у допомозі гайдамакам, відрубали праву руку й ліву ногу – мітили, а найчастіше, після жорстоких тортур гайдамаків четвертували, садили на палю, вішали, обезголовлювали.

10:30 – 11:30 Переїзд до **села Городківка**.

11:30 – 12:00 Огляд **костелу Святої Клари**.

Село Городківка Андрушівського району Житомирської області, колишній Халаїмгородок, що стоїть на правому березі річки Гуйви. Городківка відома тим, що тут стоїть один з найкрасивіших, єдиний в Україні неоготичний костел Святої Клари.

Згідно з заповітом Клари Івановської, костел на її честь намагалися спорудити з 50-х років 19 ст., однак російська влада не давала родичам відповідного дозволу, й костел постав лише 1913 року. Костел Святої Клари в Городківці поєднує в собі елементи романського стилю й готики, має дивовижну башту-дзвіницю та унікальні, дуже масивні ковані двері.

Спорудили костел Св. Клари польські майстри на чолі з архітектором Яблонським. Після встановлення Радянської влади, католицька церква та ксьондзи Городківки зазнали репресій і у 1935 році Халаїмська парафія Святої Клари припинила своє існування.

12:00 – 13:30 Переїзд до **села Верхівня**. Обід.

13:30 – 15:00 Відвідування музею **Оноре де Бальзака** у колишньому **палаці Ганських**.

Париж, парижанки... Про це мріє чи не кожен турист. А ось великий француз, ім'я якого знають у всьому світі – Оноре де Бальзак, великий романіст, який написав багато книжок про кохання, про жінок, знайшов свою любов в Україні, на Житомирщині, в с. Верхівня Ружинського повіту.

«Я побачив малий Лувр, грецьку святиню, позолочену сідаючим сонцем», – такими були перші враження Бальзака від маєтку графині Ганської. «Просто важко собі уявити, які тут простори, яка родюча тут земля, яку ніколи не удобрюють і на якій щороку сіють пшеницю» – згодом написав він сестрі Лорі Сюрвіль. Свою сторінку в історії Бердичева Оноре де Бальзак залишив у 1850 році в костьолі св. Варвари взявши шлюб з Евеліною Ганською.

Після одруження Бальзак написав: "Я одружився на єдиній жінці, яку кохав, яку кохаю ще більше, ніж раніше, і кохатиму до самої смерті..."

15:00 – 15:30 Переїзд до **села Паволоч**.

15:30 – 16:30 Огляд історико-краєзнавчого **музею села Паволоч**.

Село Паволоч, в якому живе близько 14 сотень осіб, лежить осторонь великих доріг, у глухому закутку Попільнянського району. І, напевне немає більше в Україні подібного села, яке колись було значним містом, центром великого полку, знаним центром хасидизму і взагалі єврейського життя.

Назва села походить від старовинного слова “паволока”, яке означало шовкову, або взагалі дуже цінну тканину. Паволоч була одним із найважливіших українських міст. Після поразки під Берестечком Богдан Хмельницький шість тижнів стояв у Паволочі – в ті час тут була велика земляна фортеця – дивина, але її величезні вали збереглися до наших часів.

Змінивши велику кількість землевласників (Любомирські, Уварови, Дьякови, Моршковські, Радзівілли) Паволоч у другій половині 19 століття опинилася в руках багатого єврейського роду Абрамовичів, зокрема Станіслава

Абрамовича. Він у 1861 році збудував тут цегляну синагогу, а у 1963-му – великий водяний млин. Обидві будівлі збереглися до нашого часу.

16:30 – 18:30 Повернення до Житомира

Маєтки і костели Житомирщини представляють важливу частину культурної та релігійної спадщини регіону. Житомирщина, розташована в центральній частині України, має багату історію і архітектурну спадщину, яка відображається у маєтках та костелах різних епох.

Маєтки Житомирщини є свідченням минулих століть і їх архітектура відображає різноманітні стилі, включаючи бароко, класицизм, романтизм та інші. Багато з цих маєтків мають велику історичну та культурну цінність, яка привертає увагу туристів та любителів історії.

Костели Житомирщини також є значними архітектурними та релігійними спорудами. Вони представляють різні стилі та періоди, включаючи готику, бароко, ренесанс та інші. Костелі Житомирщини відіграють важливу роль у релігійному житті громад та привертають вірних та туристів своєю архітектурою та духовною атмосферою. Висновуючи, маєтки і костели Житомирщини є цінними культурними та релігійними об'єктами, які відображають багатство історії та архітектури регіону. Вони привертають туристів, дослідників та вірних своєю красою, історичним значенням та духовною цінністю.

ВИСНОВКИ ТА ПРОПОЗИЦІЇ

На основі проведеного дослідження можемо зробити наступні висновки:

1. Культурно-пізнавальний туризм

це вид туризму, що має на меті задоволення культурних та пізнавальних потреб туристів шляхом відвідування місць, де збереглися історичні, культурні та природні пам'ятки, проведення екскурсій, вивчення місцевої культури, традицій, звичаїв та гастрономії.

Характеристиками культурно-пізнавального туризму є:

– Пізнавальна складова –

туристи відвідують місця, щоб отримати нові знання та досвід, пізнати культуру та історію регіону.

– Культурна складова –

туристизація кавлені у відвідуванні музеїв, галерей, театрів, храмів та інших культурних об'єктів.

– Екологічна складова –

туристизація кавлені відвідувати природні заповідники, парки, озера та інші природні об'єкти.

– Взаємодія з місцевим населенням –

туристизація кавлені взаємодіяти з місцевим населенням, дізнаватися про їхні традиції, культуру та гастрономію.

– Соціальна відповідальність –

туристизація кавлені підтримувати місцеве населення та збереження культурної спадщини.

2. Культурно-

пізнавальний туризм є важливим елементом розвитку туризму, оскільки сприяє розвитку культурної та історичної спадщини регіону, підвищенню економічного рівня жителів та приверненню інвестицій.

У результаті вивчення поняття культурних цінностей та їх впливу на культурно-

пізнавальний туризм можна зробити висновок про те, що культурні цінності є невід'ємною складовою культурно-

пізнавального туризму. Вони є тим, що приваблює туристів до різних країн та регіонів світу, щоб дізнатися більше про культуру, історію та традиції інших народів.

Культурні цінності можуть включати все: історичні пам'ятки, мистецькі твори, національну кухню, народні звичаї та традиції, мову та багато іншого. Ці елементи стають приводом для туристів знайомитися з культурою країни та збільшення своїх знань.

З іншого боку, культурні цінності мають свої власні вимоги та обмеження, що потребують відповідного ставлення та захисту. Національні та міжнародні законодавчі акти та конвенції забезпечують правовий захист цих цінностей від незаконного вилучення або розміщення в комерційних цілях.

Таким чином, збереження та просування культурних цінностей є важливим завданням у розвитку культурно-пізнавального туризму. Вивчення культурних цінностей та їх включення в туристичні програми може стати важливим фактором у привабливості регіону для туристів та сприяти розвитку туризму в цілому.

3. У результаті аналізу факторів, що впливають на розвиток культурно-пізнавального туризму, можна зробити висновок, що цей вид туризму є досить складним та залежить від багатьох чинників.

Один з найважливіших факторів – це культурна спадщина та історичні пам'ятки, які можуть привернути туристів своєю унікальністю та історичною цінністю. Також важливою є розвинутість туристичної інфраструктури, такої як готелі, ресторани, транспортні засоби тощо. Інші фактори, такі як природні ресурси, місцева культура та традиції, рівень безпеки, політична стабільність та економічна ситуація, також можуть впливати на розвиток культурно-пізнавального туризму.

Продуктивний розвиток культурно-пізнавального туризму може бути досягнутий завдяки підтримці та сприянню уряду та інших зацікавлених сторін, таких як місцеві органи влади, громадські організації

її туристичній компанії. Розробка та впровадження нових маршрутів, розвиток інфраструктури та рекламні кампанії можуть стати важливими інструментами для просування культурно-пізнавального туризму.

4. Зараз культурно-пізнавальний туризм Житомирщини перебуває на ранніх етапах розвитку. Незважаючи на наявність багатьох історичних та культурних пам'яток, туристична інфраструктура не повністю розвинута, а просування регіону як туристичного напрямку ще потребує значних зусиль.

Однією з проблем є недостатня кількість комфортних готелів та ресторанів, які забезпечили б високий рівень сервісу для туристів. Також необхідно покращувати якість доріг та розвивати транспортну мережу.

Іншою проблемою є недостатній рівень інформаційної підтримки туристів. Наразі не всі культурні пам'ятки мають детальну інформацію та екскурсіводів, які б могли належним чином розповісти про історію та культуру регіону.

Проте, незважаючи на ці проблеми, вже здійснюється деякий прогрес у розвитку культурно-пізнавального туризму Житомирщини. Розроблено кілька туристичних маршрутів, відновлено деякі культурні пам'ятки та проводяться різноманітні культурні заходи та фестивалі.

У цілому, для подальшого розвитку культурно-пізнавального туризму Житомирщини необхідно зосередитись на покращенні туристичної інфраструктури, підвищенні якості обслуговування туристів, розробці нових туристичних маршрутів та просуванні регіону як туристичного напрямку.

5. Житомирська область має великий потенціал для розвитку культурно-пізнавального туризму. Після війни важливо продовжувати відновлювати туристичну інфраструктуру та розвивати регіон як туристичний напрямок.

Одним із перспективних напрямків є збереження та відновлення історичних та культурних пам'яток, таких як замки, палаці та музеї, та розроблення туристичних

хмаршрутів, що охоплюють ці об'єкти. Розвиток інфраструктури та рекреаційних зон також може забезпечити комфортний відпочинок для туристів.

Для привабливості регіону до туристів також важливо створювати нові експозиції в музеях та галереях, організовувати культурні заходи та фестивалі.

Просування Житомирщини як туристичного напрямку є важливим фактором для повернення уваги туристів та інвесторів до регіону. Рекламні кампанії та участь у туристичних виставках та форумах можуть стати важливими інструментами для просування туризму в регіоні.

Однак, для ефективного розвитку культурно-пізнавального туризму в Житомирській області, необхідно вирішувати проблеми з і станом деяких історичних пам'яток, вдосконалювати туристичну інфраструктуру та розвивати маркетингові стратегії для залучення туристів. Також необхідно враховувати місцеві потреби та інтереси у розвитку туризму, забезпечувати сталий розвиток та збереження культурної спадщини регіону.

6. З метою розвитку культурно-пізнавального туризму в Житомирській області можна запропонувати ряд заходів. Серед них: створення туристичних маршрутів, організація культурних заходів та фестивалів, розвиток інфраструктури та рекреаційних зон, продаж місцевих продуктів та розвиток гастрономічного туризму, просування регіону як туристичного напрямку, розвиток технологій та віртуального туризму, вирішення транспортних проблем.

Враховуючи потенціал регіону, збагачення якого є численні історичні та культурні пам'ятки, належна увага до культурно-пізнавального туризму може стати ефективним інструментом розвитку регіону та покращення його економічного стану. Успішність реалізації запропонованих заходів може забезпечити не тільки зростання туристичного потоку, але й підвищення рівня життя місцевого населення, стимулюючи розвиток малих та середніх підприємств. Також, розробка туристичного потенціалу може забезпечити збереження та відновлення культурних цінностей регіону та підвищення престижу Житомирської області як цікавого напрямку для туристів з різних країн світу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Активний туризм на Житомирщині. Житомир: Упр. культури і туризму Жит. ОДА. 2010. 6 с.
2. Андрушак М. Культурно-пізнавальний туризм як інструмент розвитку культурної сфери регіону. Економічний аналіз. 2013. №13(2). С. 205-208.
3. Барановська О.Ю. Культурно-пізнавальний туризм: сутність та особливості розвитку. Науковий вісник Івано-Франківського національного технічного університету нафти і газу. 2018. №1. С. 98-105.
4. Бобровська Н. Розвиток культурно-пізнавального туризму в Україні: перспективи та проблеми. Молодий вчений. 2018. №7(55). С. 223-225.
5. Бородіна Т. В. Розвиток культурно-пізнавального туризму в Україні: проблеми та перспективи. Науковий вісник Ужгородського університету, 2014. №2(40). С. 29-33.
6. Бутенко І. А. Фактори розвитку культурно-пізнавального туризму в Україні. Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія «Економічна». 2015. № 38. С. 25-31.
7. Ващук Є. Міжнародне свято літератури і мистецтва «Лесині джерела» - 20 років. Новоград-Волинський: Новоград. 2006. 16 с.
8. Геологічному музею – 20 років: путівник по геологічному музею ЖОЦТКСЕУМЖитомирської обл. ради. Житомир: Полісся. 2006. 12 с.
9. Житомирщина – Поліський край. Позакласний час. 2012. №1-2. С. 41-52.
10. Іванов О. В. Культурно-пізнавальний туризм у Житомирській області: стан, проблеми, перспективи. Гілея: науковий вісник. 2017. №121(9). С. 399-403.
11. Іванченко І. М., Бардовська А. В. Культурно-пізнавальний туризм в Україні: стан, проблеми та перспективи розвитку. Наукові записки

Національного університету «Острозька академія». Серія: Економіка. 2020. № 28. С. 46-53.

12. Калинова О.В. Культурно-пізнавальний туризм як інструмент розвитку регіону. Наукові записки. Серія «Географічні науки». 2014. Т.27. С. 93-99.

13. Кіндрат В.В. Культурно-пізнавальний туризм в Україні: проблеми та перспективи розвитку. Галицький економічний вісник. 2015. № 1(46). С. 97-102.

14. Кіндрат В.В., Колісник М.М. Культурно-пізнавальний туризм: особливості розвитку та можливості для України. Туризм і країнознавство. 2018. №1. С. 6-13.

15. Кобзар І. А. Фактори розвитку культурно-пізнавального туризму в Україні. Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія: Економіка. 2018. №1(36). С.124-129.

16. Козловський О.Ю., Дунаєвська О.Ф. Огляд основних рекреаційних ресурсів Житомирщини для розвитку перспективних видів туризму. Географія та туризм. 2012. Вип. 23. С. 120-129.

17. Комарницька Т. В. Культурно-пізнавальний туризм як фактор розвитку територій в Україні. Економічний вісник Запорізької державної інженерної академії. 2019. № 2(27). С. 26-30.

18. Кононенко В. М., Губенко В. В. Культурно-пізнавальний туризм в регіоні: особливості, проблеми, перспективи. Науковий вісник Полтавського університету економіки і торгівлі. Серія: Економічні науки. 2016. № 3(76). С. 100-104.

19. Костиця М. Ю. Житомир: підручна книга з краєзнавства. Житомир. 2006. С. 195-197.

20. Костиця М. Ю. Новоград-Волинський: історико-краєзнавчий нарис. Житомир: Косенко. 2007. 92 с.

21. Кочан В. В., Шумілова І. О. Фактори розвитку культурно-пізнавального туризму в Україні. Вісник Чернігівського державного технологічного університету. 2019. № 2(86). С. 119-126.
22. Кравець І. В. Фактори розвитку культурно-пізнавального туризму в Україні. Науковий вісник Івано-Франківського національного технічного університету нафти і газу. 2016. № 4(18). С. 141-149.
23. Кравченко Н. І., Яковенко В. В. Тенденції розвитку культурно-пізнавального туризму в Україні. Науковий вісник Чернівецького університету. 2018. № 878. С. 47-54.
24. Крупка О. І. Особливості розвитку культурно-пізнавального туризму в Україні. Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Серія «Туризм». 2013. Вип. 772. С. 108-115.
25. Кузьменкова Н. В. Житомирський музей природи. Житомир: Упр. культури і туризму Жит. ОДА. 2005. СПД М. Г. Косенко. 16 с.
26. Куценко В. І. Диверсифікація ринку туристичних послуг в Україні як передумова підвищення їх конкурентоспроможності. Актуальні проблеми, сучасний стан та перспективи розвитку індустрії туризму в Україні та Польщі: матеріали. IV міжнар. наук.-практ. конф. / за ред. І. В. Саух. Житомир: ЖФ КІБІТ. 2010. С. 5-9.
27. Ланчук Н. В., Родичева О. В. Словечанський музей партизанської слави Полісся. Житомир: Упр. культури і туризму Жит. ОДА. вид. М. Г. Косенко. 2012. 12 с.
28. Маркова І. В. Фактори розвитку культурно-пізнавального туризму в Україні. Економіка та держава. 2015. № 7. С.82-85.
29. Маслова Н. І. Житомирський обласний краєзнавчий музей. Житомир: Упр. культури і туризму Жит. ОДА. 2008. 16 с.
30. Микуленко Н.О. Культурні цінності в сучасному туризмі. Науковий вісник Ужгородського університету. Серія «Туризм». 2016. Вип. 1(35). С. 74-80.

31. Мокрицький Г. П. Житомир: ілюстрований путівник-довідник. Житомир: Волинь. 2007. 224 с.
32. Мороз В. Д. Літературно-меморіальний музей В. Г. Короленка в Житомирі. Житомир. 2003. 12 с.
33. Музеї Житомирської області. Культура. Історія. Традиції: Спецвипуск «Музеї України». 2003. №3. 24 с.
34. Омельченко І.І. Культурно-пізнавальний туризм як складова національної туристичної продукції. Вісник Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна. Серія «Економічна». 2015. Вип. 7(1270). С. 29-35.
35. Орлов О. О. Рідкісні та зникаючі види судинних рослин Житомирської області. Житомир: Волинь. ПП «Рута». 2005. с.34.
36. Павленко Л. В. Фактори розвитку культурно-пізнавального туризму в Україні. Науковий вісник Миколаївського національного університету імені В. О. Сухомлинського. Серія: Економічні науки. 2017. № 3(2). С. 88-91.
37. Панкова Є.В. Туристичне краєзнавство: навч. посіб. Київ: Альтерпрес. 2003. 352 с.
38. Петрик Т. М. Основні проблеми розвитку культурно-пізнавального туризму в Україні та шляхи їх подолання. Туризм і регіональний розвиток. 2021. № 24. С. 45-50.
39. Покотило М. В. Фактори розвитку культурно-пізнавального туризму в Україні. Економіка регіону. 2019. № 3(73). С.149-156.
40. Пономаренко О.О., Тараненко І.В. Культурно-пізнавальний туризм як фактор розвитку країни. Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія «Економіка і менеджмент». 2015. Вип. 12(1). С. 137-141.
41. Попович Н.В. Розвиток культурно-пізнавального туризму в Україні на основі збереження культурної спадщини. Гуманітарний вісник Запорізької державної інженерної академії. 2018. № 78. С. 132-139.

42. Про культуру: Закон України № 955–VIII від 28.01.2016 р. Верховна Рада України. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2778-17>.
43. Романюк О.І. Культурно-пізнавальний туризм: сутність, характеристики, зміст. Туризм і країнознавство. 2013. №4. С. 52-59.
44. Сайт Андрія Бондаренко. Подорожі Україною та світом. URL: <http://andy-travel.com.ua/zabuti-maietki-i-kosteli-zhitomirshchini>.
45. Синенко І. Л. Культурні цінності як фактор розвитку туризму. Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Економічні науки». 2016. Вип. 21(2). С. 144-147.
46. Скіданенко О. М., Кузьмін О. В. Фактори розвитку культурно-пізнавального туризму в Україні. Науковий вісник Мелітопольського державного педагогічного університету імені Богдана Хмельницького. Серія: Педагогіка. 2020. № 2(9). С. 193-201.
47. Туристичні родзинки Житомирщини. Житомир: Упр. культури і туризму Жит. ОДА, ЖОМГО «Центр розвитку туризму». 2012. 12с.
48. Управління культури Житомирської обласної державної адміністрації. Офіційний сайт. URL: <http://www.ukr.zhitomir-regio.gov.ua>.
49. Хоміч О. В., Кобелева Л. О. Проблеми розвитку культурно-пізнавального туризму на території Житомирщини. Логістичне управління. 2018. № 1(12). С.148-156.
50. Цвіра І. А. Туристськими шляхами Володарщини : путівник. Новоград-Волинський: Новоград. 2007. 48 с.
51. Чернишова Т.М. Музеї Житомира як основна складова пізнавально-туристичних ресурсів міста. Тенденції розвитку туристичної індустрії в умовах глобалізації: матеріали I Міжнародної науково-практичної конференції. 27-28 квітня 2017 р. Ужгород: ПП «Інватор», 2017. С.151-154.
52. Чернишова Т.М. Огляд ресурсів історико-культурних рекреаційних ресурсів Житомирщини для розвитку сільського туризму. The 6th International scientific and practical conference Scientific achievements of

modern society” (February 5-7, 2020) Cognum Publishing House, Liverpool, United Kingdom. 2020.

53. Чернишова Т.М., Дунаєвська О.Ф. Внесок Житомирського агроекологічного університету у розвиток музейної справи Житомира. Наукові записки СумДПУ ім. А.С.Макаренка. Географічні науки. 2017. Вип. 8. С. 146-151.

54. Черчик Л. М. Оцінка сучасного стану та перспектив розвитку рекреаційноприродокористування в Україні. Актуальні проблеми економіки. 2008. №6(8). С.181-184.

55. Чорнобривцева О. С.Історія міст і сіл України в 26т. Житомирська обл. Київ:Гол. ред. УРЕ АН УРСР. 1973. С. 9-30, 86-93.

56. Чуприна Т.В. Культурно-пізнавальний туризм як складова інноваційного розвитку туристичної галузі. Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Туризм». 2017. Вип. 1(43). С. 71-75.

57. Шаблій І.В. Культурно-пізнавальний туризм як чинник сталого розвитку. Економічний часопис-XXI. 2015. №1-2(1). С. 72-74.

58. Штепа В. Г., Штепа О. В. Аналіз сучасного стану культурно-пізнавального туризму на прикладі Житомирської області. Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Туризм. 2020. № 1(53). С. 20-24.

59. Яковенко В. В., Гунько Т. В. Сучасний стан та перспективи розвитку культурно-пізнавального туризму Житомирщини. Науковий вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка. Серія: Економічна. 2019. № 2(94). С. 80-87.